

RADNI DOKUMENT SLUŽBI KOMISIJE

Preporuke Komisije za strateški plan Hrvatske u okviru ZPP-a

SDW (2020) 384 final

Priložen dokumentu

KOMUNIKACIJA KOMISIJE EUROPSKOM PARLAMENTU, VIJEĆU, EUROPSKOM GOSPODARSKOM I SOCIJALNOM ODBORU I ODBORU REGIJA

Preporuke državama članicama o njihovim strateškim planovima u okviru zajedničke poljoprivredne politike COM (2020) 846

SADRŽAJ

PREPORUKE KOMISIJE ZA STRATEŠKI PLAN HRVATSKE U OKVIRU ZPP-A		2
1.1	Poticanje pametnog, otpornog i diversificiranog sektora poljoprivrede sa zajamčenom sigurnošću opskrbe hranom	3
1.2	Jačanje zaštite okoliša i klimatske politike te doprinos ciljevima Unije u području okoliša i klime	4
1.3	Jačanje socioekonomske strukture ruralnih područja i rješavanje društvenih problema	4
1.4	Modernizacija sektora poticanjem i razmjenom znanja, inovacija i digitalizacije te poticanje njihove primjene	5
1.5	PREPORUKE	6
ANALIZA POLJOPRIVREDE I RURALNOG RAZVOJA U HRVATSKOJ		9
2.1	Potporna održivim prihodima i otpornosti poljoprivrednih gospodarstava u cijeloj Uniji kako bi se poboljšala sigurnost opskrbe hranom	10
2.2	Pojačanje usmjerenosti na tržište i povećanje konkurentnosti, uključujući stavljanje većeg naglaska na istraživanje, tehnologiju i digitalizaciju	11
2.3	Poboljšanje položaja poljoprivrednika u vrijednosnom lancu	12
2.4	Doprinos ublažavanju klimatskih promjena i prilagodbi tim promjenama te razvoju održive energije	13
2.5	Poticanje održivog razvoja i učinkovitog upravljanja prirodnim resursima, kao što su voda, tlo i zrak	15
2.6	Doprinos zaštiti bioraznolikosti, poboljšanje usluga ekosustava te očuvanje staništa i krajobraza	16
2.7	Privlačenje mladih poljoprivrednika i olakšavanje poslovnog razvoja u ruralnim područjima	18
2.8	Promicanje zapošljavanja, rasta, socijalne uključenosti i lokalnog razvoja u ruralnim područjima, uključujući biogospodarstvo i održivo šumarstvo	20
2.9	Poboljšanje odgovora poljoprivrede EU-a na društvene zahtjeve u pogledu hrane i zdravlja, uključujući sigurnu, hranjivu i održivu hranu te dobrobit životinja	21
2.10	Međusektorski cilj koji se odnosi na znanje, inovacije i digitalizaciju	23

1

PREPORUKE KOMISIJE ZA STRATEŠKI PLAN HRVATSKE U OKVIRU ZPP-A

Kao dio strukturiranog dijaloga za izradu strateškog plana u okviru zajedničke poljoprivredne politike (ZPP) u ovom se dokumentu iznose preporuke za strateški plan Republike Hrvatske u okviru ZPP-a. Preporuke se temelje na analizi trenutnog stanja, potreba i prioriteta poljoprivrede i ruralnih područja u Hrvatskoj. Odnose se na konkretne gospodarske, okolišne i društvene ciljeve buduće zajedničke poljoprivredne politike, a posebno na ambicije i konkretne ciljeve strategije „od polja do stola” i strategije za bioraznolikost do 2030. Kako je navedeno u strategiji „od polja do stola”, Komisija poziva Hrvatsku da u svojem strateškom planu u okviru ZPP-a utvrdi konkretne nacionalne vrijednosti za ciljeve iz zelenog plana¹ uzimajući u obzir svoju specifičnu situaciju i ove preporuke.

---

1 Riječ je o ciljevima povezanim s upotrebom pesticida i s njima povezanim rizicima, prodajom antimikrobnih sredstava, gubitkom hranjivih tvari, površinama pod ekološkom proizvodnjom, obilježjima krajobraza velike raznolikosti i pristupom brzom širokopojasnom internetu.

1.1 Poticanje pametnog, otpornog i diversificiranog sektora poljoprivrede sa zajamčenom sigurnošću opskrbe hranom

Hrvatski poljoprivredni sektor prolazi kroz strukturne promjene: broj se poljoprivrednih gospodarstava smanjuje, a njihova prosječna veličina povećava, što upućuje na postupak okrupnjavanja. Strukture poljoprivrednih gospodarstava izrazito su polarizirane, odnosno „nedostaje sredina“: prosječna veličina poljoprivrednog gospodarstva iznosi 10 hektara, ali gotovo je 70 % njih manje od 5 hektara, dok se 1 % gospodarstava prostire na 100 ili više hektara. Proizvodnja je usmjerena na uzgoj usjeva (približno dvije trećine poljoprivredne proizvodnje), uglavnom niske vrijednosti (kukuruz, žitarice). Sektor stočarstva čini trećinu poljoprivredne proizvodnje.

Produktivnost je niža od prosjeka EU-a, iako je ukupna faktorska produktivnost od 2007. u porastu. Produktivnost rada iznosi samo 29 % prosječne produktivnosti EU-a. Niska produktivnost mogla bi biti posljedica potrebe da hrvatska poljoprivreda postane „pametnija“ ulaganjem u tehnologiju i digitalizaciju te da se ojača sustav znanja i inovacija u poljoprivredi (AKIS) boljim povezivanjem prakse i istraživanja. Prosječna tehnička učinkovitost hrvatskih poljoprivrednika iznosi 0,3, što znači da bi se primjenom dostupne tehnologije jednaka proizvodnja mogla ostvariti sa 70 % manje ulaznih sredstava. Razina je kapitalnih ulaganja niska: i dalje se nedovoljno ulaže u kapital, tehnologiju te istraživanje i razvoj, što dodatno koči produktivnost. U poljoprivrednom sektoru uvelike nedostaje ulaganja. Kad je riječ o trgovini, Hrvatska je konkurentna uglavnom u području primarnih poljoprivrednih proizvoda niske vrijednosti. Trgovinske neravnoteže u poljoprivredno-prehrambenom sektoru rastu, i to uglavnom zbog negativne trgovinske bilance unutar EU-a. Kad je riječ o trgovini sa zemljama izvan EU-a, Hrvatska je u relativno boljoj situaciji, a trgovinska je bilanca pozitivna.

Analiza prihoda poljoprivrednih gospodarstava u Hrvatskoj pokazuje da je unatoč pozitivnim kretanjima od 2015. dohodak od poljoprivrede i dalje znatno ispod prosječne plaće na nacionalnoj razini. Potpora dohotku prilično je homogena u različitim sektorima, iako 20 % korisnika prima 77 % izravnih plaćanja. Iznos izravnih plaćanja po hektaru u prosjeku je veći za poljoprivrednike s gospodarstvima ispod prosječne veličine (10 hektara), ali je njihov dohodak znatno niži. Dodatnom potporom dohotku za održivost u okviru budućeg ZPP-a osigurat će se pravednost i bolje usmjeravanje potpore dohotku smanjenjem razlika u prihodima među poljoprivrednim gospodarstvima različitih veličina (ponajprije u korist manjih poljoprivrednih gospodarstava) i područjâ zemlje. Većina profesionalnih poljoprivrednih gospodarstava koristi se instrumentima za upravljanje rizicima, koji mogu imati važnu ulogu i u jačanju otpornosti poljoprivrede (npr. na ekstremne vremenske nepogode); takvi instrumenti postoje i upotrebljavaju se na većini profesionalnih poljoprivrednih gospodarstava.

Kad je riječ o položaju poljoprivrednika u vrijednosnom lancu, primjetan je trend smanjenja i udjela i apsolutnih iznosa dodane vrijednosti primarnih proizvođača. Čini se da na položaj poljoprivrednika u vrijednosnom lancu utječe vrlo niska razina njihove suradnje i povezanosti: samo je 17 priznatih organizacija proizvođača, koje imaju samo 700 članova i stavljaju na tržište proizvode u vrijednosti od približno 300 000 EUR. Sustavi kvalitete EU-a privlačni su, a povećava se i broj proizvoda sa ZOI-jem/ZOZP-om. Naposljetku, čini se da kratki lanci opskrbe donose više dodane vrijednosti od dugih lanaca opskrbe, pri čemu razlika iznosi više od 8 000 EUR. Aktualna kriza uzrokovana bolešću COVID-19 dovela je do porasta izravne prodaje.

Konkurentnost i položaj poljoprivrednika u vrijednosnom lancu mogli bi se dodatno ojačati povećanjem trenutačno niske vertikalne integracije poljoprivrednih proizvođača, prerađivača, distributera i tržišta. Isto tako, daljnja ulaganja u ta područja pružaju stvarne mogućnosti jer je razina ulaganja u digitalne tehnologije i preciznu poljoprivredu niska.

1.2 Jačanje zaštite okoliša i klimatske politike te doprinos ciljevima Unije u području okoliša i klime

Za hrvatsku poljoprivredu posebno su važni ciljevi u području okoliša. Iako su opće stanje i zaštita prirodnih resursa u Hrvatskoj dobri, klimatske promjene velika su prijetnja poljoprivrednim površinama i šumama. Ti će se rizici vjerojatno dodatno povećati nastavi li se trend intenziviranja poljoprivredne proizvodnje te zbog niske razine konzervacijske/nulte obrade tla i velikog udjela poljoprivrednih površina bez zimskog pokrova. Posebno zabrinjavaju plodnost i zdravlje tla: opasnost od erozije vodom i vjetrom već je velika (i povećat će se zbog klimatskih promjena), dok je u najproduktivnijim područjima zemlje (istočna Hrvatska) količina organskih tvari u tlu niska.

Dodatni je problem upotreba konvencionalnih gnojiva: emisije povezane s upravljanjem tlom glavni su izvor emisija stakleničkih plinova u poljoprivredi. Usto, raspršeno onečišćenje uzrokovano poljoprivredom stvara najveći pritisak na vodna tijela, posebno u kontinentalnom dijelu zemlje koji leži u dunavskom slivu.

Emisije onečišćujućih tvari u zrak povezane s gospodarenjem stokom i dalje čine znatan udio u ukupnim emisijama. Nadalje, sporna su dva aspekta provedbe mreže Natura 2000: prema hrvatskom prioritetnom akcijskom okviru (PAF), više od polovine travnjačkih staništa u nepovoljnom je stanju očuvanosti. Osim toga, kašnjenja s pripremom planova upravljanja¹ za određena područja ograničavaju pristup hrvatskih poljoprivrednika i upravitelja zemljišta potpori u okviru ZPP-a. Naposljetku, udio korištene poljoprivredne površine (KPP) s obilježjima krajobraza čini se skromnim. No pozitivno je da se površina koja se upotrebljava za ekološku proizvodnju povećava, a postojeći ZPP znatno pridonosi tom trendu.

Iako se Hrvatska svrstava među zemlje s najbogatijom bioraznolikošću u Europi, poljoprivredni ekosustavi koji su ključni za bioraznolikost, kao što su ekstenzivna zemljišta pod usjevima i poljoprivredni mozaici, ugroženi su postupcima okrupnjavanja zemljišta i intenziviranja poljoprivredne proizvodnje.

1.3 Jačanje socioekonomske strukture ruralnih područja i rješavanje društvenih problema

U Hrvatskoj su ruralna područja znatna i po površini i po broju stanovnika (gotovo dvije trećine državnog područja i više od 40 % stanovništva). Demografski trendovi u zemlji nisu povoljni: broj se stanovnika smanjuje i oni su sve stariji. Iseljavanje i nezaposlenost i dalje su problem, a tim su trendovima posebno pogođena ruralna područja. Jaz između urbanih i ruralnih područja prilično je izražen u mnogim aspektima: prvo, bruto domaći proizvod (BDP) po stanovniku znatno je niži od ukupnog BDP-a po stanovniku. Drugo, stopa zaposlenosti u ruralnim područjima, među najnižima u EU-u, niža je od ukupne stope zaposlenosti. Treće, nezaposlenost mladih veća je od nacionalnog prosjeka, a stopa siromaštva veća je od ukupne stope siromaštva. Unatoč velikim ulaganjima koja se financiraju iz europskih strukturnih i investicijskih fondova, osnovna infrastruktura (npr. skrb o djeci, kanalizacija, vodoopskrba) i dalje nije dostupna u svim ruralnim područjima. Svi ti elementi pridonose depopulaciji ruralnih područja i produbljuju jaz između ruralnih i urbanih područja.

I dalje treba poticati generacijsku obnovu: samo 5,1 % svih poljoprivrednika mladi su poljoprivrednici. To pitanje ima i bitnu rodnu dimenziju jer je udio mladih poljoprivrednica posebno nizak. Uklanjanje rodnih razlika u zapošljavanju, plaćama, mirovinama, skrbi i odlučivanju bit će ključan element pravednog, snažnog i održivog prehrambenog sustava predviđenog strategijom „od polja do stola”, u kombinaciji s odgovarajućom zaštitom radnika u poljoprivredi, posebno prekarnih, sezonskih i neprijavljenih radnika. Mladi upravitelji u Hrvatskoj imaju veća i gospodarski održivija poljoprivredna gospodarstva od starijih poljoprivrednika, relativno su obrazovaniji, vjerojatnije je da će ulagati u proizvodnju visokokvalitetnih

proizvoda te da će odgovoriti na društvene potrebe pružanjem javnih dobara. Međutim, nisu dovoljno gospodarski samodostatni te imaju poteškoća s pristupom zemljištu, financijskim sredstvima i zadovoljavajućim savjetodavnim uslugama. Trebaju dodatno rasti, početi se baviti alternativnim poljoprivrednim djelatnostima i poljoprivrednim djelatnostima s dodanom vrijednošću te se specijalizirati i postati inovativniji kako bi ostali konkurentni na lokalnom, europskom i svjetskom tržištu.

Kad je riječ o doprinosu održivom prehrambenom sustavu, čini se da poljoprivredni sektor razmjerno dobro ispunjava društvena očekivanja u pogledu hrane i zdravlja: trend smanjenja rizika povezanog s upotrebom pesticida izrazitiji je nego na razini EU-a, što vrijedi i za trend prodaje antimikrobnih sredstava. U porastu su i ekološki proizvodi (vidjeti odjeljak 1.4.). Međutim, ima prostora za poboljšanje kad je riječ o održivoj upotrebi pesticida, dobrobiti životinja i biološkoj zaštiti. Osim toga, Hrvatska bi trebala nastojati ostvariti pomak prema zdravijoj i održivijoj prehrani jer je vrlo opterećena nezaraznim bolestima uzrokovanim čimbenicima rizika koji su povezani s prehranom. Iako je to uglavnom u nadležnosti nacionalnih politika i javnih/privatnih inicijativa, ta se nastojanja mogu nadopuniti odgovarajućim instrumentima ZPP-a koje države članice mogu odabrati u svojim strateškim planovima. Jedan takav primjer mogao bi biti usmjeravanje potpore organizacijama proizvođača radi promicanja potrošnje voća i povrća. Hrvatska treba još znatno napredovati u poticanju potrošnje koja bi bila usklađenija s nacionalnim prehrambenim preporukama usmjerenima na prehranu biljnog porijekla s većim unosom voća i povrća te smanjenju rasipanja hrane.

Zahvaljujući bogatim izvorima biomase Hrvatska ima i jedan od najvećih potencijala u EU-u za razvoj biogospodarstva. Međutim, taj je potencijal trenutačno neiskorišten te posljednjih godina čak pokazuje određene znakove smanjenja.

1.4 Modernizacija sektora poticanjem i razmjenom znanja, inovacija i digitalizacije te poticanje njihove primjene

Kako bi se ubrzao prelazak na održivu proizvodnju hrane, bit će potrebno prikupiti najnovija znanstvena saznanja i inovacije te ih primijeniti u praksi. Funkcionalan sustav znanja i inovacija u poljoprivredi (AKIS) koji osim poljoprivrednog sektora obuhvaća i sve povezane poljoprivredne i ruralne aktivnosti bit će ključan za strukturiranje tokova znanja kako bi se odgovorilo na sve veće potrebe poljoprivrednika za informacijama. Tako će se ubrzati inovacije i bolje vrednovati postojeće znanje kako bi se postigli svi ciljevi ZPP-a.

AKIS je u Hrvatskoj vrlo rascjepkan i pod snažnim utjecajem javno financiranih tijela ako su dostupna. Malobrojnost savjetnika dovodi u sumnju sposobnost savjetodavnih službi da se suoče s predstojećim izazovima, posebno u području okoliša i klime, te istodobno povećaju konkurentnost i produktivnost. Takva bi situacija mogla otežati prelazak Hrvatske na zeleniju i digitalnu poljoprivredu u skladu sa strategijom „od polja do stola”. Protok informacija i suradnja među različitim dionicima AKIS-a ograničeni su. Suradnja znanosti i prakse čini se posebno kritičnom i vrlo je malo operativnih skupina Europskog partnerstva za inovacije (EIP) počelo dostavljati prijedloge inovativnih projekata.

U digitalnom su području povezivost i digitalne javne usluge dva područja s najslabijim rezultatima. Digitalizacija poljoprivrednog sektora je ograničena, a pružila bi mogućnosti za poboljšanje gospodarske održivosti i otpornosti hrvatske poljoprivrede uz očuvanje okolišne održivosti. Poboljšanjem pristupa brzom širokopojasnom internetu može se općenito pridonijeti privlačnosti ruralnih područja za život i premošćivanju jaza između ruralnih i urbanih područja.

1.5 PREPORUKE

Kako bi se riješila navedena međusobno povezana gospodarska, okolišna/klimatska i društvena pitanja, Komisija smatra da prioriteti i intervencije hrvatskog strateškog plana u okviru ZPP-a trebaju biti usmjereni na sljedeće elemente, primjereno uzimajući u obzir posebnosti hrvatske poljoprivrede i ruralnih područja:

Poticanje pametnog, otpornog i diversificiranog sektora poljoprivrede sa zajamčenom sigurnošću opskrbe hranom

- **Jačati konkurentnost hrvatskog poljoprivrednog sektora** poboljšanjem produktivnosti (i zemljišta i rada, npr. osposobljavanjem) te poboljšanjem održivosti manjih i srednje velikih poljoprivrednih gospodarstava s većim razvojnim potencijalom. Mjere bi trebale uključivati djelotvornije usmjeravanje potpore dohotku kako bi se smanjile razlike u prihodima među profesionalnim poljoprivrednim gospodarstvima različite veličine, promicanje suradnje proizvođača i priznavanja organizacija proizvođača, uključujući veću potporu **okolišno održivim** praksama i tehnološkoj modernizaciji, digitalizaciji i inovacijama **u skladu sa smjernicama iz zelenog plana**.
- **Jačati konkurentnost hrvatskog poljoprivrednog sektora** poboljšanjem produktivnosti (i zemljišta i rada, npr. osposobljavanjem) te poboljšanjem održivosti manjih i srednje velikih poljoprivrednih gospodarstava s većim razvojnim potencijalom. Djelotvornijim usmjeravanjem potpore dohotku trebalo bi smanjiti razlike u prihodima među profesionalnim poljoprivrednim gospodarstvima različite veličine (primjerice, dodatnom preraspodijeljenom potporom dohotku i smanjenjem plaćanja) i napredovati u postupku unutarnje konvergencije. Nadalje, trebalo bi promicati suradnju proizvođača i priznavanje organizacija proizvođača, među ostalim, većom potporom **okolišno održivim** praksama i tehnološkoj modernizaciji, digitalizaciji i inovacijama **u skladu sa smjernicama zelenog plana**.
- **Podupirati primarni sektor u jačanju njegova položaja u vrijednosnom lancu** financiranjem ulaganja kako bi se diversificirali portfelji proizvoda, osmislila politika kvalitete s većom dodanom vrijednošću, kao što su ekološki proizvodi, razvila i poboljšala vertikalna integracija poljoprivrednih proizvođača, prerađivača i distributera te ojačala uloga kratkih lanaca opskrbe s pomoću odgovarajuće potpore.
- **Jačati kapacitete za ulaganje u održivu modernizaciju poljoprivrede** znatnim poboljšanjem pristupa financiranju i kapitalu, posebno za mlade upravitelje poljoprivrednih gospodarstava, ponudom odgovarajuće kombinacije potpore koja se temelji na bespovratnim sredstvima i financijskih instrumenata, kao što su jamstva i zajmovi.

Jačati zaštitu okoliša i klimatsku politiku te doprinijeti ciljevima Unije u području okoliša i klime

- **Povećati otpornost na klimatske promjene** jačanjem mjera za prilagodbu klimatskim promjenama, posebno kako bi se uklonili rizici koji proizlaze iz ekstremnih vremenskih uvjeta, suša i erozije tla, uz istodobno očuvanje stanja vodnih resursa. Mjere bi trebale uključivati informiranje javnosti, promicanje praksi kojima se poboljšava zdravlje tla i sadržaj ugljika u tlu (npr. poljoprivreda s plitkom obradom tla, regenerativna poljoprivreda) te živice i druga obilježja krajobraza kojima se posredno pridonosi ublažavanju klimatskih promjena, kao i potporu za ulaganja u usjeve otporne na sušu, učinkovitu i održivu infrastrukturu za navodnjavanje te sprečavanje i zaštitu od poplava (npr. prirodno zadržavanje vode).
- **Pridonijeti cilju postizanja klimatski neutralnog EU-a do 2050.** smanjenjem emisija onečišćenja zraka i povećanjem uklanjanja CO₂. Mjere bi trebale uključivati potporu praksama upravljanja kojima se povećava apsorpcija ugljika u šumama i na travnjacima (sekvestracija

ugljika u poljoprivredi) i smanjuju emisije iz crijevne fermentacije u skladu sa strategijom za metan, kao i ulaganja u energetska učinkovitost i proizvodnju obnovljive energije, uključujući solarnu energiju i energiju vjetra, te promicanje alata za procjenu ugljičnog otiska.

- **Pridonijeti cilju smanjenja gubitka hranjivih tvari utvrđenom u zelenom planu EU-a** poboljšanjem primjene gnojiva kako bi se izbjegli neželjeni gubici u okolišu. Mjere bi trebale uključivati promicanje tehnologija precizne poljoprivrede i integriranih strategija upravljanja hranjivim tvarima (uključujući, na primjer, upotrebu organskih gnojiva, bolje gospodarenje stajskim gnojivom i stokom i agroekološke prakse), uzimajući u obzir cijeli ciklus dušika i rizike za zrak, vodu i tlo.
- **Pridonijeti cilju zelenog plana EU-a koji se odnosi na ekološku poljoprivredu** održavanjem rasta površina pod ekološkom proizvodnjom. Mjere bi trebale uključivati odgovarajuće programe za prelazak na ekološku proizvodnju i njezino održavanje, kao i potporu za istraživačke i inovacijske aktivnosti u području ekološke poljoprivrede i drugih oblika poljoprivrede s malim utjecajem na okoliš. Trebalo bi uzeti u obzir iskustva stečena provedbom programa ruralnog razvoja za razdoblje 2014.–2020. (npr. kad je riječ o potencijalu za proizvodnju ekološke hrane, optimizaciji subvencija i razvoju struktura lanca opskrbe hranom).
- **Pridonijeti ispunjavanju obveza iz zelenog plana EU-a povezanih s bioraznolikosti** osiguravanjem dovoljne pokrivenosti poljoprivrednih površina obilježjima krajobraza velike raznolikosti, posebno na obradivim površinama koje se intenzivno obrađuju, i boljom povezanošću staništa te održavanjem ili obnavljanjem povoljnog stanja očuvanosti zaštićenih poljoprivrednih površina te šumskih staništa i vrsta, uključujući ptice na poljoprivrednim površinama i divlje opravišavače. Mjere bi trebale uključivati promicanje odgovarajuće ekološki prihvatljive i održive poljoprivrede, šumarstva (uključujući pošumljavanje) i praksi gospodarenja staništima, definiranje ambicioznih zahtjeva standarda za dobro poljoprivredno i okolišno stanje zemljišta (GAEC) povezanih s bioraznolikosti koji su u skladu sa zakonodavstvom o prirodi i kojima se u cijelosti primjenjuju propisani zahtjevi o upravljanju (SMR) iz direktiva o prirodi te brzo dovršenje planova upravljanja u okviru mreže Natura 2000.

Jačanje socioekonomske strukture ruralnih područja i odgovor na društvene potrebe

- **Pridonijeti povećanju privlačnosti ruralnih područja** promicanjem ulaganja u infrastrukturu i usluge (vodoopskrba, kanalizacija, infrastruktura i usluge za skrb o djeci), ljude i gospodarski razvoj u poljoprivrednom sektoru i izvan njega, s posebnim naglaskom na žene i mlade poljoprivrednike, npr. s pomoću odgovarajuće potpore ulaganjima i financijskih instrumenata te, prema potrebi, u sinergiji s drugim fondovima EU-a i nacionalnim fondovima za ruralna područja.
- **Iskoristiti mogućnosti hrvatskog biogospodarstva** kako bi se odgovarajućom potporom ulaganjima i financijskim instrumentima na održiv način povećala dodana vrijednost, posebno u primarnom sektoru (npr. poljoprivredi i šumarstvu), proizvoda biogospodarstva i njihova kružnost.
- **Pridonijeti cilju smanjenja prodaje antimikrobnih sredstava utvrđenom u zelenom planu EU-a**, iako je prodaja u Hrvatskoj ispod prosjeka EU-a, stalnim nastojanjima da se dodatno smanji upotreba antimikrobnih sredstava u poljoprivredi, primjerice uključivanjem ciljeva u konkretne i ambicioznije mjere ZPP-a.

Poticanje i razmjena znanja, inovacija i digitalizacije u poljoprivredi i ruralnim područjima te poticanje njihove primjene

- **Jačati sustav znanja i inovacija u poljoprivredi (AKIS)** kako bi se povećala održivost, uspješnost i konkurentnost poljoprivrednog sektora. To bi se trebalo postići rješavanjem problema

općenito niske razine iskorištenosti planiranog financiranja u području znanja i inovacija te poboljšanjem protoka informacija i suradnje različitih dionika AKIS-a, s posebnim naglaskom na ukupnu dostupnost i uspješnost savjetodavnih usluga, bolju integraciju neovisnih privatnih savjetnika i veću potporu inovacijama, među ostalim za mlade poljoprivrednike.

- **Iskoristiti prednosti digitalne tehnologije** za razvoj poljoprivrednog sektora i ruralnih područja. To bi se trebalo postići poticanjem primjene i djelotvornog uvođenja naprednih i inovativnih tehnologija, kao i razvoja ruralnih poduzeća provedbom potrebnih ulaganja u infrastrukturu kako bi se do 2025. osigurala potpuna pokrivenost ruralnih područja brzim širokopoljaskim internetom **u skladu s ciljem iz zelenog plana** i pripremom za uvođenje 5G mreža.

2

ANALIZA POLJOPRIVREDE I RURALNOG RAZVOJA U HRVATSKOJ

U usporedbi s prosjekom EU-a, hrvatski poljoprivredni sektor zaostaje u konkurentnosti i produktivnosti, ali kad je riječ o okolišnim/klimatskim pitanjima povezanim s poljoprivredom (npr. bioraznolikost, emisije stakleničkih plinova), ostvaruje bolje rezultate. Kao i u mnogim drugim državama članicama EU-a, generacijska obnova i dalje je izazov, a ruralna područja suočavaju se s negativnim demografskim kretanjima, depopulacijom i nedostatkom osnovne infrastrukture.

2.1 Potpora održivim prihodima i otpornosti poljoprivrednih gospodarstava u cijeloj Uniji kako bi se poboljšala sigurnost opskrbe hranom

U razdoblju od 2005. do 2019.² dohodak od poljoprivrede po radniku u Hrvatskoj u prosjeku je iznosio približno 37 % prosječne plaće u cijelom gospodarstvu. Poboljšao se od provedbe postojećeg ZPP-a 2015. te je 2019. dosegnuo 45 %, ali je i dalje nešto niži od prosjeka EU-a (47 %). Od 2005. do 2018.³ prosječni poljoprivredni faktorski dohodak po radniku varirao je oko iznosa od 5 000 EUR, uz pozitivan trend.

Izravna plaćanja činila su približno 24 % poljoprivrednog faktorskog dohotka u Hrvatskoj 2018., dok plaćanja u okviru ruralnog razvoja (osim subvencija za ulaganja) čine gotovo 10 % faktorskog dohotka⁴. Potpora područjima s prirodnim ili posebnim ograničenjima posebno je važna u sektoru ovčarstva i kozarstva. Udio subvencija za poslovanje u Hrvatskoj ukupno iznosi približno 55 % poduzetničkog dohotka.

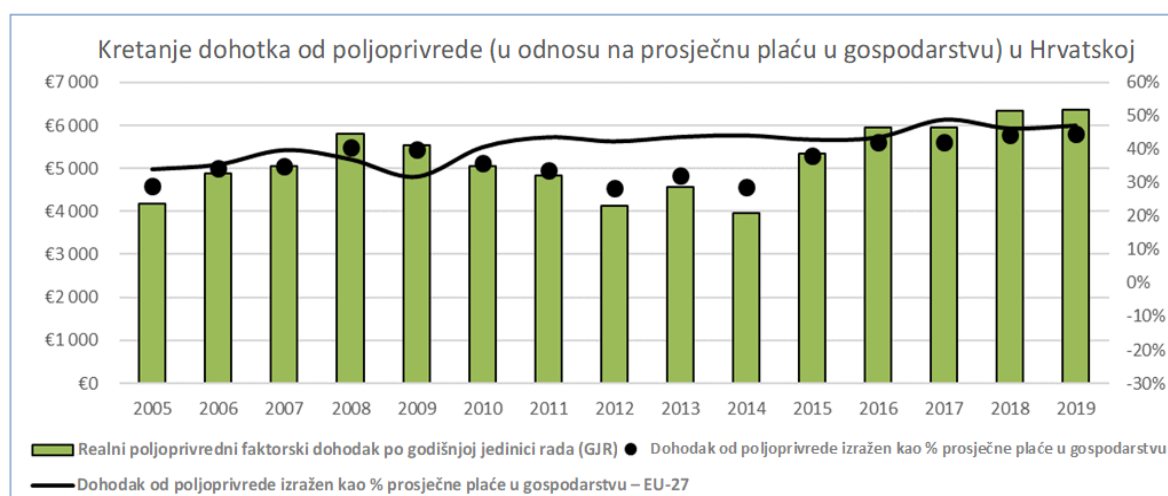
Poljoprivredni faktorski dohodak po radniku obično je iznad prosjeka za vino, mlijeko i oranične usjeve, a niži od prosjeka za trajne nasade i voćnjake.

Iznos izravnih plaćanja po hektaru prilično je homogen u različitim sektorima, ali je obično veći za sektor mlijeka (518 EUR po hektaru, tj. 50 % dohotka) i sektor maslinova ulja (475 EUR po hektaru, tj. 61 % dohotka), koje se uvelike podupire u okviru ruralnog razvoja. Udio izravnih plaćanja u dohotku kreće se od 23 % za voćnjake do 61 % za maslinovo ulje, uz niske postotke za vino i hortikulturu (5 %) i trajne nasade (11 %)⁵.

U 2017. 20 % korisnika posjedovalo je 75 % zemljišta i primilo 77 % izravnih plaćanja⁶.

Prosječna veličina poljoprivrednoga gospodarstva iznosi otprilike 11,6 hektara⁷, što je ispod prosjeka EU-a od 15 hektara. U sustavu poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (koji sadržava informacije za poljoprivredna gospodarstva iznad praga od 4 000 EUR, tj. profesionalna poljoprivredna gospodarstva) poljoprivredna gospodarstva manja od 5 hektara bave se djelatnostima u vrlo različitim sektorima: mješoviti usjevi i stoka (26 %), mješoviti usjevi (9 %), vino (9 %), masline (8 %). Ona čine 36 % ukupnog broja poljoprivrednih gospodarstava. Iznos izravnih plaćanja po hektaru u prosjeku je veći za poljoprivredna gospodarstva ispod prosječne veličine (11,6 hektara), iako su njihovi prihodi i dalje znatno niži⁸.

U Hrvatskoj su dostupni instrumenti i strategije upravljanja rizikom u obliku osiguranja usjeva kojima se pokrivaju klimatski rizici, kao što su oluje, tuča i požari. Osiguranje u sektoru stočarstva pokriva samo bolesti. Takvi se instrumenti u Hrvatskoj slabo koriste (na 7–8 % poljoprivrednih gospodarstava), ali pokrivaju približno 50 % proizvodnje.⁸ Nema proizvoda kojima se poljoprivredna gospodarstva osiguravaju od suše jer se smatraju visokorizičnima (suša je česta, dok su sustavi navodnjavanja ograničeni).⁹

Izvor: GU AGRI na temelju podataka Eurostata¹⁰.

2.2 Pojačanje usmjerenosti na tržište i povećanje konkurentnosti, uključujući stavljanje većeg naglaska na istraživanje, tehnologiju i digitalizaciju

Hrvatski poljoprivredni sektor prolazi kroz strukturne promjene. Ukupan broj poljoprivrednih gospodarstava smanjio se od 2007. do 2016. za više od 25 % (s otprilike 181 250 na 134 460), dok se prosječna veličina poljoprivrednoga gospodarstva povećala sa sedam na 11,6 hektara. Strukture poljoprivrednih gospodarstava u Hrvatskoj vrlo su polarizirane, odnosno „nedostaje sredina”. Od 134 460 poljoprivrednih gospodarstava više od 69 % obuhvaća manje od 5 hektara, a 1 % poljoprivrednih gospodarstava ima više od 100 ha poljoprivrednog zemljišta. Proizvodnja usjeva u 2018. činila je 60,3 % ukupne poljoprivredne proizvodnje, a stočarska proizvodnja 35,1 %.¹¹

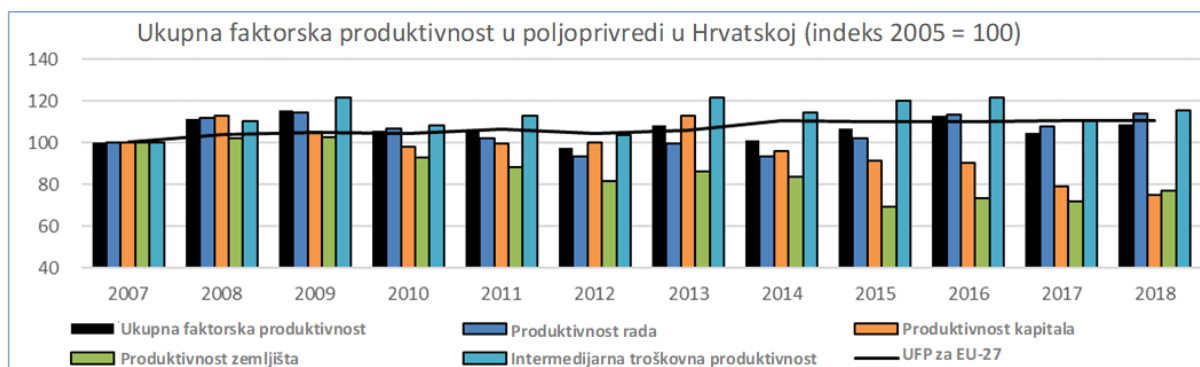
U poljoprivrednom je sektoru u Hrvatskoj od 2008. do 2015. zabilježen negativan rast bruto proizvodnje, s prosječnim smanjenjem od 5,6 % godišnje. Međutim, od 2016. poljoprivredni BDP raste u prosjeku 2,8 % godišnje. U 2018. je zabilježeno znatno povećanje poljoprivredne proizvodnje od 5,9 %, uglavnom povezano sa žitaricama i industrijskim biljkama, no podsektor stočarstva dodatno se smanjio za 3 %.¹² Pozitivan preokret u poljoprivrednom BDP-u uglavnom se može pripisati kraju gospodarske krize i početku potpore ZPP-a te lakšem pristupu poljoprivrednom tržištu EU-a.

Ukupna faktorska produktivnost u Hrvatskoj raste od 2007., no produktivnost i dalje zaostaje za prosjekom EU-a. Prije pristupanja EU-u produktivnost zemljišta u Hrvatskoj bila je viša od prosjeka EU-a, ali se otad smanjila, što se odražava u kretanjima prinosa i zakupnina. Prema studiji Svjetske banke¹³ produktivnost zemljišta ograničena je zbog strukture proizvodnje koja se temelji na kulturama niske vrijednosti, uglavnom kukuruzu i žitaricama. Produktivnost rada u Hrvatskoj povećala se uglavnom zbog odljeva radne snage iz tog sektora (-17 % od 2007.) i trenutačno iznosi 29 % prosječne produktivnosti EU-a. Niska produktivnost rada nije omogućila pretvaranje niskih troškova rada u komparativnu prednost, posebno kad je riječ o trgovini poljoprivrednim proizvodima. Valja napomenuti da prosječna tehnička učinkovitost hrvatskih poljoprivrednika iznosi 0,3, što znači da bi primjenom dostupne tehnologije mogli postići jednaku proizvodnju sa 70 % manje ulaznih sredstava.¹⁴

Niska poljoprivredna faktorska produktivnost (povrat ulaganja) dovela je do niske razine kapitalnih ulaganja u Hrvatskoj. U hrvatskom poljoprivrednom sektoru i dalje se nedovoljno ulaže u kapital, tehnologiju te istraživanje i razvoj, što dodatno koči produktivnost. Intenzitet kapitala u hrvatskom poljoprivredno-prehrambenom sektoru i dalje je nizak u usporedbi s državama članicama EU-a. Razina ulaganja u fizičku imovinu smanjila se od 2009. do 2016., i to za 70 % kad je riječ o ulaganjima u strojeve i 61 % kad je riječ o ulaganjima u zgrade. Nezadovoljena potražnja za financiranjem u hrvatskoj poljoprivredi procjenjuje se na 2,1 milijardu EUR.¹⁵

Hrvatska je trenutačno neto uvoznik poljoprivredno-prehrambenih proizvoda i suočava se s rastućim neravnotežama u trgovini poljoprivredno-prehrambenim proizvodima, koje su uglavnom uzrokovane negativnom trgovinskom bilansom unutar EU-a. Međutim, Hrvatska ima pozitivnu trgovinsku bilancu sa zemljama izvan EU-a (EXTRA EU-28), koja s vremenom postaje sve povoljnija.¹⁶ Hrvatska je trenutačno konkurentna u uglavnom niskovrijednim primarnim poljoprivrednim proizvodima, uključujući žitarice i uljarice (suncokret, soja).¹⁷ Međutim, glavni su izvozni proizvod Hrvatske u zemlje izvan EU-a žive životinje (21,4 % vrijednosti 2018.).

Hrvatskoj poljoprivredi nedostaje vertikalna integracija poljoprivrednih proizvođača, distributera i tržišta: nema dovoljno kapaciteta za skladištenje i hlađenje i distribucijski centri su manjkavi te neravnomjerno raspoređeni na regionalnoj razini.¹⁸ Rashodi za istraživanje u Hrvatskoj na samom su dnu u odnosu na druge države EU-a, s udjelom od samo 0,97 % BDP-a (2,19 % BDP-a na razini EU-a 2018.).¹⁹ Iako nisu dostupni statistički podaci o uvođenju precizne poljoprivrede i digitalnih tehnologija, provedba programa ruralnog razvoja (PRR) za razdoblje 2014.–2020. upućuje na nisku razinu ulaganja u digitalne tehnologije: samo je 1,25 % proračuna svih ulagačkih projekata uloženo u digitalne alate.²⁰

Izvor: Eurostat za ukupnu faktorsku produktivnost (UFP) i GU AGRI za djelomičnu produktivnost²¹

2.3 Poboljšanje položaja poljoprivrednika u vrijednosnom lancu

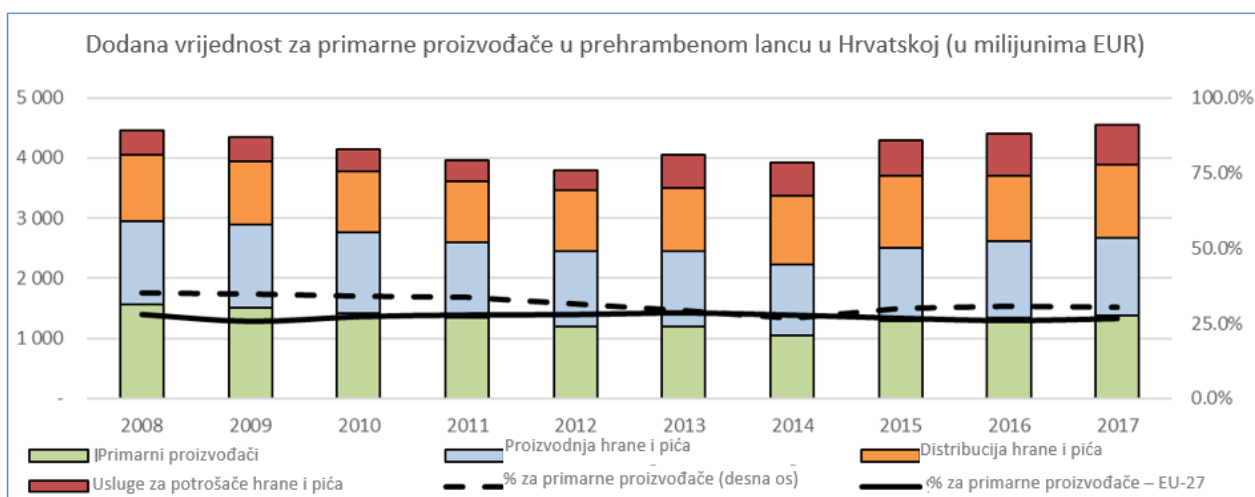
Udio dodane vrijednosti primarnih proizvođača u prehrambenom lancu u Hrvatskoj s vremenom se smanjuje (s 35 % u 2008. na 31 % u 2016.), a povećava se udio dodane vrijednosti usluga za potrošače hrane i pića.²² Udio dodane vrijednosti primarnog sektora iznad je prosjeka EU-a. Isto tako, dodana vrijednost primarnih proizvođača u apsolutnom smislu smanjila se od razdoblju od 2008. do 2014., ali se ponovno povećala nakon 2015. Isti je trend vidljiv i kad je riječ o dodanoj vrijednosti cijelog prehrambenog lanca u Hrvatskoj. Proizvodnja u Hrvatskoj vrlo je raznolika; u najvećem broju sektora proizvodi se od 8 % do 18 % poljoprivrednih proizvoda. Međutim, u strukturi proizvodnje prevladavaju usjevi niske vrijednosti, a na približno dvije trećine obradivog zemljišta uzgajaju se žitarice niske vrijednosti. Primarni je poljoprivredni sektor rascjepkan, a poljoprivredna gospodarstva općenito su prilično mala (usp. odjeljak 2.2.).

Krajem 2019. u Hrvatskoj je bilo ukupno 17 priznatih organizacija proizvođača (OP) koje su djelovale u osam različitih sektora²³. Razina prodora priznatih OP-ova na tržište i dalje je vrlo niska: ukupno imaju nešto više od 700 članova i stavljaju na tržište proizvode u vrijednosti od približno 300 000 EUR. To je samo mali dio ukupnog broja OP-ova (na primjer, prema studiji o OP-ovima iz svibnja 2019.²⁴ u Hrvatskoj je bilo 613 zadruga, a samo su dvije priznate kao OP). U programskom razdoblju 2014.–2020. Hrvatska podupire suradnju proizvođača iz proračuna za PRR. Zbog nedostatka interesa za tu mjeru prvotno planirana proračunska sredstva u iznosu od 8 milijuna EUR smanjena su na 5 milijuna EUR, od čega se trenutačno isplaćuje samo 12 % (što je znatno ispod prosjeka EU-a od 35 %). Za sada u Hrvatskoj ne postoji priznata međusektorska organizacija: takve bi organizacije mogle pridonijeti boljoj vertikalnoj suradnji u lancu opskrbe hranom u Hrvatskoj.

Hrvatska ima 25 poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, 16 vina, šest jakih alkoholnih pića i jedno aromatizirano vino u bazi podataka EU-a za zaštićene oznake izvornosti i zaštićene oznake zemljopisnog podrijetla²⁵. U sustav oznaka kvalitete EU-a uključen je 121 proizvođač. U okviru postojećeg PRR-a Hrvatska potiče poljoprivredne proizvođače na sudjelovanje u sustavima kvalitete. Međutim, zbog niskog sudjelovanja prvotno dodijeljena proračunska sredstva u iznosu od 6 milijuna EUR smanjena su na 2,5 milijuna EUR, od čega se trenutačno isplaćuje samo 1 % (što je znatno ispod prosjeka EU-a od 36 %). Usto, Hrvatska je zaštitila razne nazive prehrambenih proizvoda na nacionalnoj razini i trenutačno uspostavlja nacionalni sustav označivanja poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda pod nazivom „Dokazana kvaliteta”. Tim bi se sustavom obuhvatili hrvatski proizvodi s dodanom vrijednošću temeljenom na boljoj kvaliteti koja proizlazi iz različitih čimbenika povezanih s načinom proizvodnje, prerade, specifičnih svojstava sirovina ili konačnog proizvoda.

Od prosinca 2017. Hrvatska primjenjuje nacionalni Zakon o zabrani nepoštenih trgovačkih praksi u lancu opskrbe hranom.

Hrvatski poljoprivrednici koji se koriste kratkim lancima opskrbe ostvaruju na poljoprivrednom gospodarstvu u prosjeku veću dodanu vrijednost za 8 138 EUR od poljoprivrednika koji se oslanjaju na dulje lance opskrbe²⁶. U Hrvatskoj su pokrenute razne privatne i javne inicijative kako bi se podržala uspostava kratkih lanaca opskrbe. Primjeri uključuju platformu za e-trgovinu (Tržnica.hr) čiji je cilj omogućiti digitalno tržište za hrvatske poljoprivredne i prehrambene proizvode, koju su nedavno pokrenule vlasti, i lokalni prehrambeni projekt Međimurski štacun, koji se temelji na modelu partnerstva. Tijekom pandemije bolesti COVID-19 došlo je i do porasta izravne prodaje u hrvatskom poljoprivrednom i prehrambenom sektoru.

Izvor: Eurostat²⁷

2.4 Doprinos ublažavanju klimatskih promjena i prilagodbi tim promjenama te razvoju održive energije

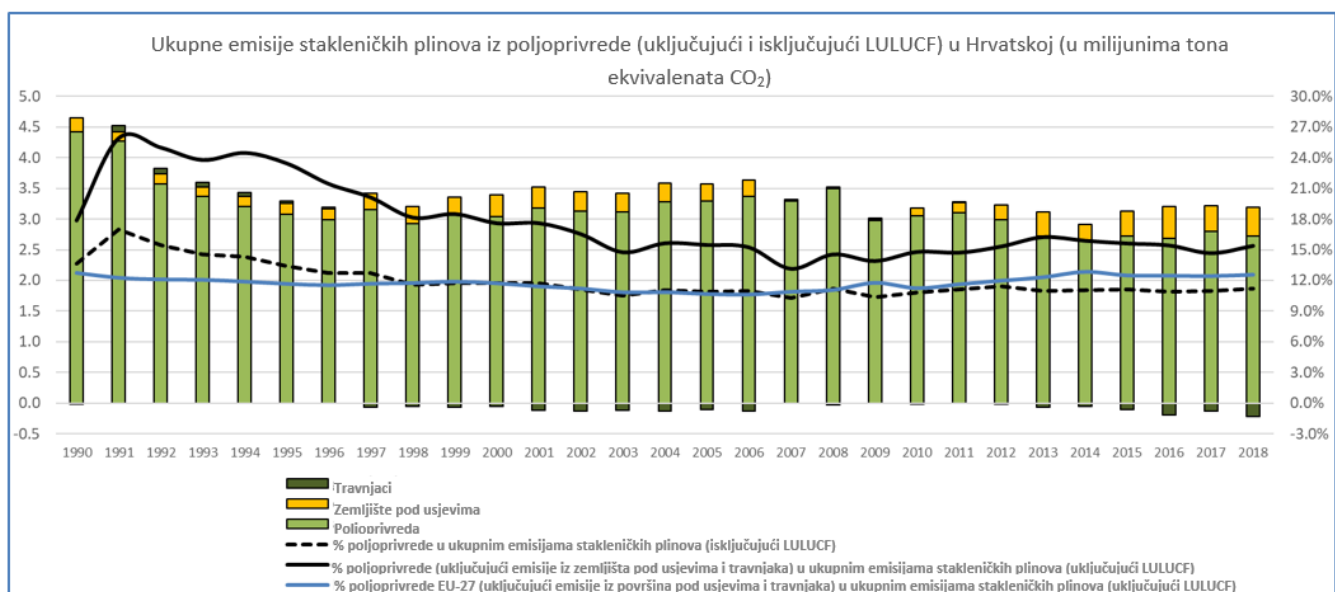
Emisije stakleničkih plinova iz poljoprivrede (bez korištenja zemljišta, prenamjene zemljišta i šumarstva – LULUCF) u Hrvatskoj su 2018. iznosile 2,72 milijuna tona ekvivalenta CO₂, što je smanjenje od 39 % u odnosu na emisije stakleničkih plinova 1990. i od 18 % u odnosu na 2005., ali usporedivo s emisijama iz 2013. Na poljoprivredu otpada 14,8 % ukupnih emisija stakleničkih plinova u Hrvatskoj, što je nešto iznad prosjeka EU-a i čini 0,65 % ukupnih emisija stakleničkih plinova iz poljoprivrede u EU-u.²⁸ Emisije su i dalje niže od godišnjih ciljeva za sve sektore na temelju Uredbe o raspodjeli tereta.²⁹ Emisije u poljoprivredi uglavnom proizlaze iz gospodarenja poljoprivrednim tlom (41 %), nakon čega slijedi crijevna fermentacija (36 %) i gospodarenje stajskim gnojivom (20 %).³⁰ Emisije koje proizlaze iz gospodarenja tlom, jedan od glavnih izvora stakleničkih plinova koji nisu CO₂, povećale su se za 13,3 % od 2013. do 2018.

Kad je riječ o korištenju zemljišta, prenamjeni zemljišta i šumarstvu (LULUCF), šume su 2018. bile glavni ponori ugljika, a potom travnjaci (–0,222 milijuna tona ekvivalenta CO₂), dok su zemljišta pod usjevima izvor emisija (0,47 milijuna tona ekvivalenta CO₂). Podaci za razdoblje 1990.–2018. pokazuju zabrinjavajući trend smanjenja neto uklanjanja djelatnostima u sektoru LULUCF-a. Trendovi za razdoblje 2013.–2018. pokazuju povećanje emisija iz zemljišta pod usjevima za 19 %, dok su se ponori ugljika u travnjacima u istom razdoblju povećali za više od 230 %.³¹ Naposljetku, prema podacima društva Greifswald Mire Centre do 2 % ukupne površine Hrvatske čine tresetišta, ali nisu dostupni detaljni podaci o tlu bogatom ugljikom.³²

Udio poljoprivrede u proizvodnji ukupne energije iz obnovljivih izvora u Hrvatskoj vrlo je nizak (2,7 %), znatno ispod prosjeka za EU-27 (12,1 %). S druge strane, gotovo dvije trećine proizvodnje energije iz obnovljivih izvora dolazi iz sektora šumarstva (62,6 %), što je znatno iznad prosjeka za EU-27 (41,4 %).³³ Potrošnja energije u hrvatskoj poljoprivredi i šumarstvu čini 3,2 % ukupne konačne potrošnje energije, što je jednako prosjeku za EU-27 (3,2 %). U razdoblju od 2009. do 2015. zabilježen je opći pad broja kilograma ekvivalenta nafte po hektaru korištene poljoprivredne površine i šumske površine u EU-28 (-2,5 kg ekvivalenta nafte po hektaru). U istom je razdoblju Hrvatska zabilježila smanjenje od 9,1 kg ekvivalenta nafte po hektaru i smanjenje od 3 % izravne potrošnje energije u prehrambenoj industriji.³⁴

U nacionalnoj strategiji prilagodbe klimatskim promjenama za razdoblje do 2040. potvrđuje se velika osjetljivost poljoprivrede i šuma na klimatske promjene. Kad je riječ o ostatku južne klimatske regije, postoji povećani rizik od suše i erozije tla te s time povezan rizik od smanjenja dostupnosti vode i prinosa usjeva. U strategiji se navodi osam posebnih mjera prilagodbe za poljoprivredni sektor i 12 mjera za sektor šumarstva. Među vrlo su važnim mjerama u poljoprivrednom sektoru, na primjer, povećanje kapaciteta poljoprivrednog zemljišta za apsorpciju vode, odgovarajuće tehnike upravljanja zemljištem (konzervacija i druge tehnike smanjene obrade tla), uzgoj usjeva i pasmina otpornijih na klimatske promjene, uzimanje u obzir rizika koji proizlaze iz klimatskih promjena pri razvoju sustavâ navodnjavanja.³⁵ Međutim, prema procjeni Drugog plana upravljanja riječnim slivovima, Hrvatska još nije dostavila plan upravljanja sušom.³⁶ U Integriranom nacionalnom energetske i klimatskom planu za razdoblje od 2021. do 2030. stavlja se snažan naglasak na dekarbonizaciju i navodi sveobuhvatan skup od 15 mjera za poljoprivredu i sedam mjera za sektor LULUCF-a.³⁷ Međutim, u planu nisu utvrđene prioritete mjere jer nisu navedeni proračunski podaci.

Postojećim programom ruralnog razvoja promiče se prilagodba klimatskim promjenama i njihovo ublažavanje, prvenstveno s pomoću mjera za poljoprivredu, okoliš i klimu (npr. očuvanje travnjaka visoke prirodne vrijednosti, bolje upravljanje ulaznim sredstvima), ali i neproduktivnih ulaganja i ulaganja u bolje gospodarenje stajskim gnojivom.³⁸ Te su mjere općenito slabo prihvaćene (iako je od 2019. primjetan uzlazni trend). U Hrvatskoj 0,5 milijuna hektara poljoprivrednog zemljišta ima vrlo velike koristi od navodnjavanja i postavljen je nacionalni cilj navodnjavanja 65 000 ha do 2020. Međutim, gospodarska kriza 2009. dovela je u pitanje taj cilj i 17 projekata navodnjavanja koji se trenutačno provode u okviru hrvatskog PRR-a za razdoblje 2014.–2020. obuhvatit će samo 7 000 ha poljoprivrednog zemljišta, a u pripremi je dodatnih 11 projekata kojima će se obuhvatiti 9 300 ha.³⁹

Izvor: Europska agencija za okoliš. Prema podacima Eurostata [env air gge].

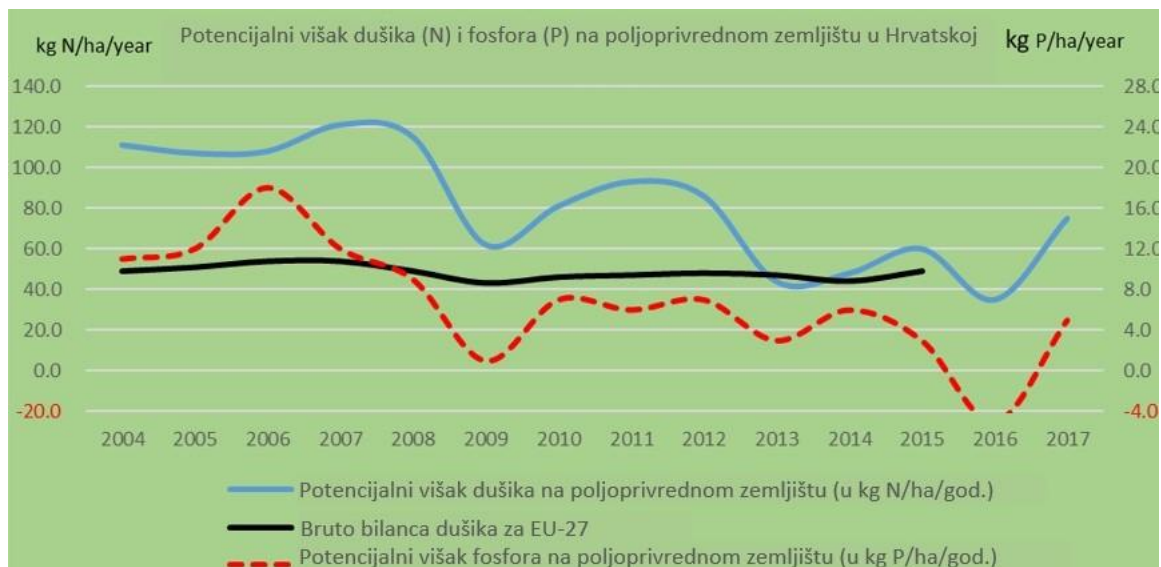
2.5 Poticanje održivog razvoja i učinkovitog upravljanja prirodnim resursima, kao što su voda, tlo i zrak

Nakon znatnog smanjenja prethodnih godina, koje se uglavnom može pripisati smanjenju broja grla stoke⁴⁰, emisije amonijaka u Hrvatskoj od 2013. rastu, uglavnom u skladu s trendom na razini EU-a.⁴¹ Isto vrijedi i za emisije NH₃ iz poljoprivrede⁴², čiji je udio u ukupnim emisijama amonijaka ispod prosjeka EU-a. Emisije amonijaka iz poljoprivrede u 2018. činile su 81 % ukupnih emisija amonijaka u Hrvatskoj (EU-28: 93 %).⁴³ S time je povezana činjenica da je zbog relativno niske gustoće stoke⁴⁴ relativni doprinos stočarskog sektora emisijama amonijaka iz poljoprivrede u Hrvatskoj znatno niži od prosjeka EU-a.⁴⁵ Međutim, emisije NH₃ iz poljoprivrede po hektaru u Hrvatskoj blizu su prosjeka EU-a.⁴⁶ Trenutačne emisije NH₃ u Hrvatskoj ispod su njezine obveze smanjenja emisija amonijaka iz Direktive o nacionalnim gornjim granicama emisija za razdoblje 2020.–2029., a prema vlastitim će predviđanjima Hrvatska moći ispuniti obvezu smanjenja emisija za 2030.⁴⁷ Međutim, revizije nacionalnog programa kontrole onečišćenja zraka (NAPCP) i predviđanja emisija onečišćujućih tvari u zrak koje je naručila Europska komisija pokazali su srednji rizik od neusklađenosti s obvezama Hrvatske da smanji emisije amonijaka (NH₃) u razdoblju od 2020. do 2029. te u 2030. i razdoblju nakon toga.⁴⁸

U Hrvatskoj postoji visok rizik od erozije tla zbog njezina položaja u središtu mediteranske regije. Određeni načini uporabe zemljišta i vrste poljoprivrednih praksi dodatno povećavaju pritisak erozije tla.⁴⁹ Konvencionalne prakse obrade tla vrlo su raširene⁵⁰ i tlo je često nezasijano tijekom zime⁵¹. Udio procijenjene poljoprivredne površine pogođene jakom erozijom vodom (>11 t/ha/god.) u Hrvatskoj sličan je prosjeku EU-a.⁵² Procijenjena stopa gubitka tla zbog erozije vodom viša je od prosjeka EU-a⁵³, osobito na jugu zemlje. Istraživanja provedena u istočnoj Hrvatskoj (Osječko-baranjska županija) upućuju na niske razine organskih tvari u tlu.⁵⁴ Više od 6 % poljoprivrednog zemljišta u Hrvatskoj 2018. bilo je obuhvaćeno ugovorima za poboljšanje gospodarenja tlom.⁵⁵ U budućnosti se ta pitanja gospodarenja tlom mogu rješavati u sinergiji s aktivnostima u okviru misije Obzora Europa u području zdravlja tla.

Hrvatska je bogata obnovljivim izvorima vode iako su prostorno i vremenski nejednako raspoređeni. Kvaliteta podzemnih voda općenito se smatra dobrom u cijeloj zemlji, no Hrvatska ima relativno visok udio eutrofnih i hipertrofnih rijeka i jezera⁵⁶. Raspršeno onečišćenje uzrokovano poljoprivredom stvara najveći pritisak na površinske i podzemne vode, posebno u kontinentalnom dijelu zemlje koji pripada dunavskom slivu. Onečišćenje hranjivim tvarima u najvećoj mjeri utječe na površinske vode (43 % zahvaćenih površinskih voda) i na podzemne vode (6 %).⁵⁷ Udio navodnjavanih⁵⁸ poljoprivrednih površina u Hrvatskoj relativno je malen i iznosi 1,9 % (~29 700 ha)⁵⁹, a na navodnjavanje otpada samo 1,2 % svih zahvaćanja vode⁶⁰. Od 2008. Hrvatska je znatno smanjila ukupnu potrošnju gnojiva na bazi dušika i fosfora.⁶¹ Primjetan je i pozitivan dugoročni trend smanjenja bruto bilance hranjivih tvari.⁶² Međutim, potrebno je naglasiti da su se te promjene dogodile istodobno sa znatnim smanjenjem poljoprivredne proizvodnje (posebice stočarstva⁶³). Osim toga, učinkovitost uporabe dušika i dalje je prilično niska, iako je zabilježen pozitivan trend⁶⁴, a Hrvatska još uvijek ima jedan od najvećih viškova fosfora (> 5 kg/ha) u EU-u (uz Belgiju, Cipar, Dansku i Maltu)⁶⁵. Više od 6 % poljoprivrednog zemljišta u 2018. bilo je obuhvaćeno ugovorima za poboljšanje upravljanja vodama.⁶⁶

Izvor: Eurostat [aei_pr_gnb]⁶⁷

2.6 Doprinos zaštiti bioraznolikosti, poboljšanje usluga ekosustava te očuvanje staništa i krajobraza

Kad je riječ o bioraznolikosti, podaci indeksa čestih vrsta ptica na poljoprivrednim staništima i indeksa čestih vrsta ptica na šumskim staništima prikupljaju se tek od 2016., pa ih se još ne može smatrati pouzdanim pokazateljima trendova.⁶⁸ Međutim, Hrvatska se općenito svrstava među zemlje s najbogatijom bioraznolikošću u Europi, što je vidljivo na temelju, na primjer, velike raznolikosti životinjskih i biljnih vrsta prisutnih na različitim staništima te brojnih endemskih biljnih vrsta i podvrsta.⁶⁹

Udio poljoprivredne površine uključene u mrežu Natura 2000 (26 %) najviši je među državama EU-27 i znatno je iznad prosjeka EU-a (11 %).⁷⁰ Međutim, zaostaje se s pripremom planova upravljanja područjima mreže Natura 2000, čime se hrvatskim poljoprivrednicima i drugim potencijalnim kandidatima ograničava pristup određenom broju programa potpore u okviru ZPP-a. Usto, šumama je u Hrvatskoj pokriveno 45 % površine uključene u mrežu Natura 2000 (prosjek EU-a iznosi 23 %).⁷¹ Osim površina obuhvaćenih mrežom Natura 2000, 12 % državnog područja ostvaruje pravo na druge oblike zaštite u skladu s nacionalnim zakonodavstvom (nacionalni parkovi, parkovi prirode).⁷² Udio je površina visoke prirodne vrijednosti među korištenim poljoprivrednim površinama (KPP) velik, uz određenu varijabilnost ovisno o području (61–80 % u istočnoj Hrvatskoj, 81–100 % na Jadranu i u sjeverozapadnoj Hrvatskoj).⁷³

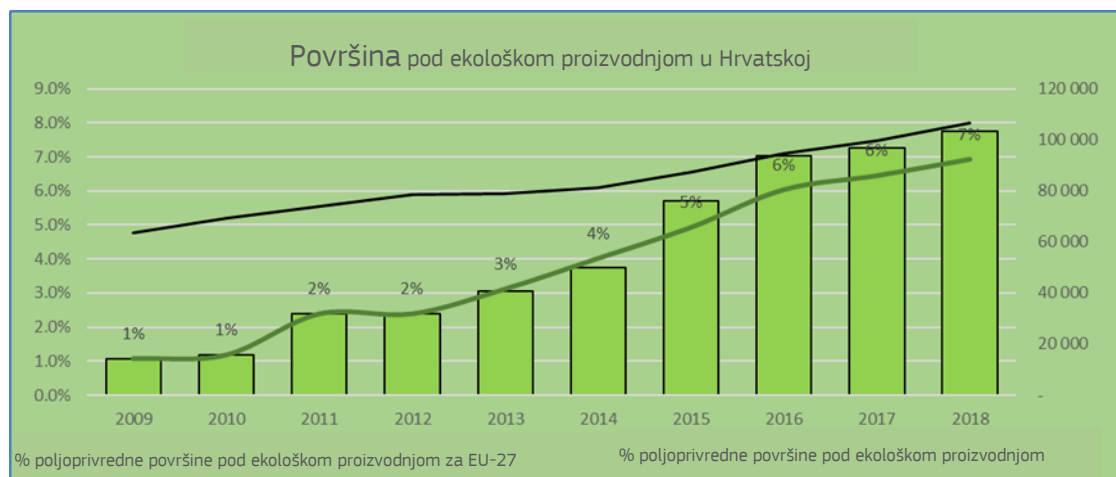
Podaci o stanju očuvanosti travnjačkih staništa iz 2012. nisu dostupni, ali prema hrvatskom prioritetnom akcijskom okviru (PAO) u skladu s Direktivom o staništima EU-a (2013.–2018.) trenutačno samo 27,59 % vrsta travnjačkih staništa u Hrvatskoj ima povoljno stanje očuvanosti; stanje za 13,79 % nije poznato, dok preostali dio ima nepovoljno stanje očuvanosti (58,62 %).⁷⁴ Travnjacima u mreži Natura 2000 prvenstveno prijete napuštanje tradicionalnih poljoprivrednih djelatnosti, kao što su ekstenzivna ispaša i košnja, među ostalim zbog depopulacije ruralnih područja, dok drugim poljoprivrednim ekosustavima, uključujući zemljišta pod usjevima i mozaike ekstenzivne poljoprivrede, prijete okrupnjavanje zemljišta i intenziviranje poljoprivredne proizvodnje.⁷⁵ Doista, prema podacima o intenzitetu poljoprivredne proizvodnje za razdoblje 2013.–2016.⁷⁶ postotak se KPP-a s poljoprivrednom proizvodnjom visokog intenziteta ulaznih sredstava povećava, dok se postotak KPP-a s poljoprivrednom proizvodnjom niskog intenziteta ulaznih sredstava smanjuje. Travnjaci su posebno ugroženi na područjima na kojima je zbog klimatskih i vegetacijskih uvjeta/uvjeta tla ekstenzivna ispaša jedini izvedivi poljoprivredni sustav (npr. krški pašnjaci, obalna područja).⁷⁷

Približno 1,6 % KPP-a odnosi se na obilježja krajobraza (0, 7 %) ili zemljište na ugaru (1 %) (cilj postavljen u strategiji „od polja do stola” iznosi 10 %).⁷⁸

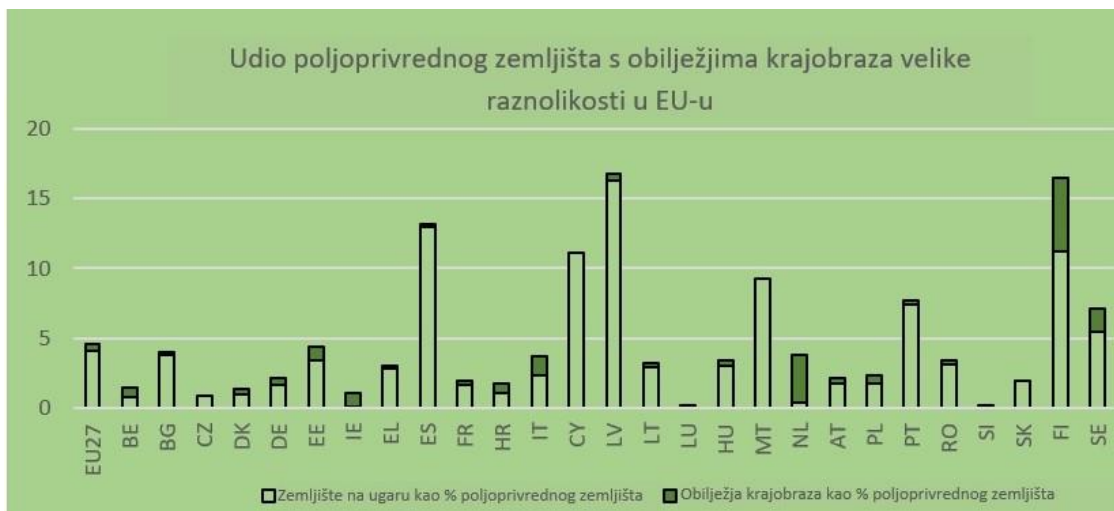
U Hrvatskoj su šume prepoznate kao važan element zaštite prirode i bioraznolikosti, s naglaskom na njihovu održivom gospodarenju i zaštiti: kako je prethodno navedeno, 45 % površina uključenih u mrežu Natura 2000 čine šume, 14 % ukupnog šumskog zemljišta smatra se šumama visoke vrijednosti očuvanja, a vlasnici šuma obvezni su izraditi planove gospodarenja šumama u kojima se definiraju svi uvjeti povezani s održavanjem, zaštitom i dopuštenim iskorištavanjem.⁷⁹ Za šumska područja uključena u mrežu Natura 2000 ti planovi gospodarenja šumama (od 2019.) služit će kao planovi gospodarenja za mrežu Natura 2000. Međutim, 27 % šumskog zemljišta degradirano je zbog obraslosti vegetacijom (prvenstveno šikarom/žbunjem), a 300 km² i dalje je minsko područje (ili minski sumnjivo područje) te se zbog toga ni ne održava ni ne koristi.⁸⁰

Udio površine pod ekološkom proizvodnjom od 2012. stalno raste i više se nego udvostručio u apsolutnom smislu. Postojeći udio KPP-a koji se upotrebljava za ekološku proizvodnju iznosi 6,5 %, ⁸¹ što je vrlo blizu prosjeka EU-a od 8 %, ali znatno ispod cilja postavljenog u strategiji „od polja do stola”, koji iznosi 25 %. Udio KPP-a koji se prenamjenjuje za ekološku poljoprivredu posljednjih se godina smanjio⁸². Više od 90 % ekološkog područja dobiva potporu ZPP-a. Međutim, čini se da odluka poljoprivrednika o prelasku na ekološku poljoprivredu uvelike ovisi o razini potpore (a manje o tržišnoj potražnji) za određene vrste usjeva (npr. lješnjaci, orasi, pašnjaci).⁸³

Postojeći PRR uključuje mjere kojima se podupire bioraznolikost i/ili obilježja krajobraza, ali je njihova primjena općenito niska i tek je 6 % zemljišta obuhvaćeno ugovorima o zaštiti biološke raznolikosti i/ili obilježja krajobraza, što je znatno niže od prosjeka EU-a, koji iznosi 15 %.⁸⁴ U okviru PRR-a nudile su se i mogućnosti financiranja obnove oštećenih šuma, no sredstva ostaju neiskorištena uglavnom zbog imovinsko-pravnih odnosa koji se odnose na vlasništvo nad privatnim šumama, sporog udruživanja privatnih vlasnika šuma te nedovoljne aktivnosti i promicanja od strane nadležnih tijela.⁸⁵

Izvor: Eurostat [[org_cropar_h1](#)] i [[org_cropar](#)]⁸⁶.

Izvor : Glavna uprava za poljoprivredu i ruralni razvoj. Na temelju podataka Eurostata o zemljištu na ugaru i Zajednički istraživački centar na temelju podataka iz istraživanja LUCAS o procjeni elemenata krajobraza.

* Linearni elementi koji su uzeti u obzir: travnati pojasevi, grmoviti pojasevi, skupine pojedinačnih stabala, drvoredi, živice i jarci. Zbog metodoloških ograničenja procjenu treba oprezno tumačiti.

2.7 Privlačenje mladih poljoprivrednika i olakšavanje poslovnog razvoja u ruralnim područjima

Udio je mladih poljoprivrednika (MP) 2016. u Hrvatskoj iznosio 5,1 % (jednako prosjeku EU-a), što je 6 890 poljoprivrednih gospodarstava (+17 % u usporedbi s 2007.)⁸⁷. Na svakog hrvatskog upravitelja poljoprivrednog gospodarstva mlađeg od 35 godina bilo ih je gotovo sedam u dobi od 35 do 54 godine i 12 starijih od 55⁸⁸. U 2016. su 15 % mladih vlasnika poljoprivrednih gospodarstava u Hrvatskoj bile žene, dok je ukupni udio žena vlasnica poljoprivrednih gospodarstava u Hrvatskoj iznosio 26 %, što je gotovo na razini prosjeka EU-a (28 %)⁸⁹. Omjer mladih upravitelja u dobi do 35 godina u odnosu na one u dobi od 55 ili više pokazuje stalni porast od 2010. do 2016. (sa 7,0 % na 8,47 %)⁹⁰.

Mladi poljoprivrednici u Hrvatskoj imaju veća (prema broju hektara) i održivija (prema standardnom prinosu) poljoprivredna gospodarstva od poljoprivrednika starije dobi⁹¹. Jedan se mladi poljoprivrednik u Hrvatskoj 2016. koristio poljoprivrednim zemljištem prosječne veličine od 19,6 ha (+18,1 % u usporedbi s 2010.), imao je 13,5 uvjetnih grla (+15,2 %) i ostvario je prosječne ekonomske rezultate u vrijednosti od 33 422 EUR (+25,4 %) uz 1,6 godišnjih jedinica rada (+2,2 %)⁹². Ipak, od 2010. do 2016. broj gospodarski samodostatnih poljoprivrednih gospodarstava kojima su upravljali mladi poljoprivrednici pao je s 3 030 na 1 980 (-34,7 %)⁹³, što upućuje na potrebu za njihovim dodatnim rastom, uključivanjem u alternativne poljoprivredne djelatnosti s dodanom vrijednošću, specijalizacijom i inovativnošću kako bi ostali konkurentni na lokalnom, europskom i svjetskom tržištu. Dok samo 1,2 % mladih poljoprivrednika u Hrvatskoj postiže standardni prinos od više od 250 000 EUR, njih 47 % ima standardni prinos od 8 000 EUR⁹⁴, što upućuje na poljoprivredne kulture niskih vrijednosti, ograničenu tržišnu povezanost te činjenicu da poljoprivrednu djelatnost ne obavljaju u punom radnom vremenu.

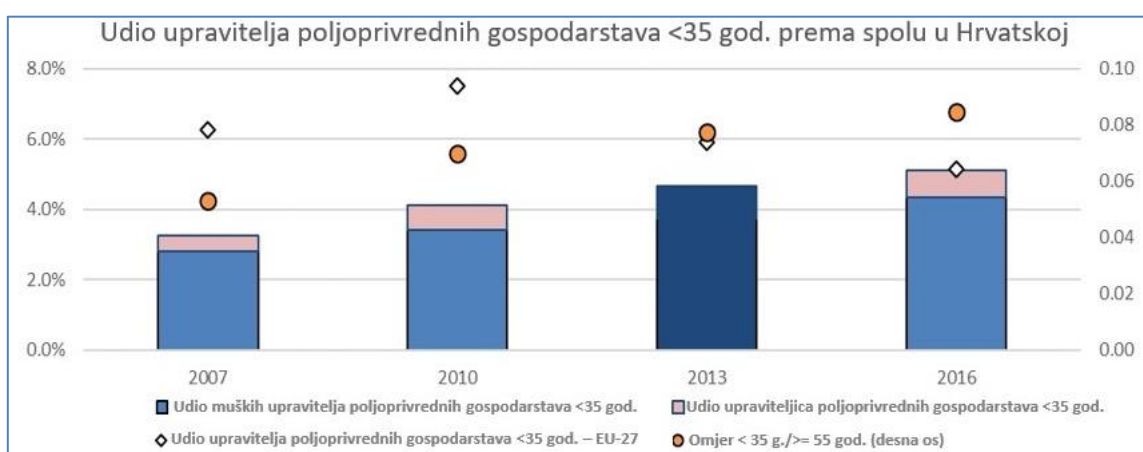
Udio upravitelja poljoprivrednih gospodarstava mlađih od 35 godina s barem osnovnom razinom poljoprivrednog obrazovanja (27 %) bio je veći od tog udjela među ukupnim brojem upravitelja poljoprivrednih gospodarstava u Hrvatskoj (10 %) u 2016.⁹⁵. Istodobno, udio mladih hrvatskih poljoprivrednika s visokim strukovnim obrazovanjem (preddiplomski, diplomski i doktorski studij) i dalje je za 52 % ispod prosjeka EU-a.⁹⁶ Mladi su poljoprivrednici skloniji ulagati u i proizvoditi visokokvalitetne,

sigurne i netradicionalne prehrambene proizvode, stvarati alternativne poljoprivredno-prehrambene mreže (npr. lokalni programi certificiranja) i inovativne poslovne modele (npr. ekološki prihvatljivi postupci) te isporučivati brojna javna dobra za koja postoji potreba u društvu. Da bi se povećalo njihovo sudjelovanje u prethodno navedenim inicijativama, mladim hrvatskim poljoprivrednicima potrebna je odgovarajuća podrška dovoljnog broja edukatora i savjetnika iz javnog i privatnog sektora. Upitno je hoće li postojeći sustav od 230 javnih savjetnika koji rade u 117 županijskih ureda⁹⁷ biti dovoljan da obuhvati sve sektore i inicijative (vidjeti i točku 2.10.). Konkretno, mladi hrvatski poljoprivrednici naglašavaju potrebu za podrškom u primjeni praktičnog znanja s pomoću jasnog vizualnog osposobljavanja i pomagala za tehnološke procese⁹⁸.

Ukupno je 33 % poljoprivrednog zemljišta u državnom vlasništvu⁹⁹, a postupak davanja tog zemljišta na raspolaganje jedinicama lokalne samouprave i dalje je spor te bi se mogao još poboljšati¹⁰⁰, unatoč određenim preferencijama prema mladim poljoprivrednicima u postupcima javnih natječaja. Mladi hrvatski poljoprivrednici ističu i postojanje prepreka u sljedećim područjima: dostupnost subvencija, pristup kreditima, savjetodavne usluge¹⁰¹ te poslovno okruženje za proizvođače i MSP-ove u poljoprivrednom sektoru.¹⁰²

Prethodno navedeni manjak financijskih sredstava za mlade hrvatske poljoprivrednike potvrđuje trenutačna provedba PRR-a za razdoblje 2014.–2020.: financijska iskorištenost u okviru žarišnog područja 2B „Generacijska obnova” i dalje je druga najviša u Programu za RH (76 % u odnosu na prosjek PRR-a za Hrvatsku od 56 %) i u usporedbi s drugim državama članicama (76 % u odnosu na prosječnu vrijednost EU-a za žarišno područje 2B od 56 %). Kad je riječ o plaćanju za mlade poljoprivrednike u okviru prvog stupa, Hrvatska je 2018. dodijelila 5,49 milijuna EUR, gotovo ukupnih 2 % izravnih plaćanja dostupnih za te programe; 10 299 poljoprivrednika korisnici su tog programa, što čini 10,3 % od ukupnog broja korisnika u 2018. (u odnosu na 7,5 % na razini EU-a).

Procijenjeno je da nedostatak ulaganja za mlade poljoprivrednike iznosi između 413 i 514 milijuna EUR¹⁰³. Komercijalne banke i dalje smatraju da je poljoprivredni sektor prerizičan, zbog čega mladi poljoprivrednici koji vode manja poljoprivredna gospodarstva na kojima ne rade u punom radnom vremenu nemaju dostatan pristup kapitalu zbog nedostatka vlasništva, odgovarajućeg vlasništva u katastru te nedovoljnog kolaterala ili jamstava. Hrvatskim poljoprivrednim gospodarstvima, uključujući ona kojima upravljaju mladi poljoprivrednici, nedostaje uključenost u organizacijske oblike više razine te druge vrste suradnje. U Hrvatskoj je trenutačno registrirano samo 17 organizacija proizvođača¹⁰⁴, a njihova je povezanost s tržištima ograničena.

Izvor: Eurostat [ef_m_farmang]

2.8 Promicanje zapošljavanja, rasta, socijalne uključenosti i lokalnog razvoja u ruralnim područjima, uključujući biogospodarstvo i održivo šumarstvo

Pretežno ruralna područja čine 63 % cjelokupnog državnog područja Republike Hrvatske, što je veći udio od prosjeka za EU-27 (45 %).¹⁰⁵ Budući da na ruralnim područjima živi 43 % stanovništva, i taj je udio već od prosjeka za EU-27 (21 %).¹⁰⁶ Broj se stanovnika u Hrvatskoj smanjuje od 1991. zbog negativne stope prirodnog prirasta i migracijskih tokova; ruralna su područja posebno pogođena tim trendom (od 2005. do 2019. broj stanovnika u ruralnim područjima pao je s 1,9 milijuna na 1,74 milijuna).¹⁰⁷ U skladu s općim trendom na razini EU-a i stanovništvo u Hrvatskoj sve je starije, općenito, a i u ruralnim područjima.

Unatoč pozitivnom trendu, Hrvatska i dalje ima jednu od najnižih stopa zaposlenosti za ruralna područja u EU-u (59 % u usporedbi sa 68 % za EU-27). Niža je i od ukupne stope zaposlenosti za Hrvatsku (62 %).¹⁰⁸ Razlika među spolovima u ukupnoj stopi zaposlenosti odgovara razlici na razini EU-27.¹⁰⁹ Premda Hrvatska i dalje ima jedan od najviših udjela prekarnih radnih mjesta u EU-u, taj se udio postupno smanjuje od 2016. te je u 2019. dosegnuo 5,8 %.¹¹⁰ Pozitivan trend uočen je i za stopu nezaposlenosti mladih, koje se posljednjih godina znatno smanjila te je sada blizu prosjeka za EU-27, iako i dalje zabrinjava, posebno u ruralnim područjima, gdje je općenito veća.¹¹¹

Ukupni BDP po stanovniku i BDP po stanovniku u ruralnim područjima ispod su prosjeka za EU, a BDP po stanovniku u ruralnim područjima znatno je niži od ukupnog BDP-a po stanovniku.¹¹² Stope su rasta BDP-a od 2015. iznad prosjeka za EU. Međutim, 2018. je BDP po stanovniku u Hrvatskoj u odnosu na prosjek za EU i dalje bio na istoj razini kao i prije deset godina zbog visokih negativnih stopa rasta prethodnih godina.¹¹³ Dok se relativna gospodarska važnost poljoprivrede posljednjih godina smanjuje, turizam dobiva na važnosti kao ključan sektor gospodarstva čiji je udio u BDP-ugotovo 20 % – jadranska obala treće je najpopularnije turističko odredište među regijama EU-a.¹¹⁴ Od 2010. do 2018. broj se kreveta u Hrvatskoj povećao za 40 %, a 68 % kreveta nalazi se u ruralnim područjima (EU-27: 45 %).¹¹⁵

Doprinos primarnog sektora bruto dodanoj vrijednosti u ruralnim regijama Hrvatske (7,9 %) veći je od prosjeka u EU-u (4,2 %) te u prijelaznim (4,3 %) i urbanim regijama (0,3 %).¹¹⁶ Udio primarnog sektora u zaposlenosti u ruralnim područjima u 2016. je iznosio 13,26 %, što je više od prosjeka EU-a od 12,68 %.¹¹⁷

Udio stanovništva kojemu prijete siromaštvo ili socijalna isključenost (stopa siromaštva) u ruralnim područjima u Hrvatskoj smanjio se s 38,8 % u 2010. na 30,9 % u 2018., ali je i dalje iznad prosjeka za EU-27 (23,6 %).¹¹⁸ Situacija je posebno teška u istočnim i jugoistočnim regijama države, prvenstveno duž granice s Bosnom i Hercegovinom te Srbijom.¹¹⁹ Ukupna stopa siromaštva u Republici Hrvatskoj (24,8 %) niža je od stope siromaštva u ruralnim područjima.¹²⁰

Ruralna područja u Hrvatskoj obilježena su nedovoljno razvijenom tehničkom i socijalnom infrastrukturom, što pridonosi depopulaciji i nedostatku interesa mladih obitelji za život i rad u tim područjima. Unatoč znatnim ulaganjima iz europskih strukturnih i investicijskih fondova u iznosu od približno 2 milijarde EUR u razdoblju od 2014. do 2020., investicijski jaz i dalje je velik jer se Hrvatska još uvijek nalazi znatno ispod prosjeka EU-a kad je riječ o recikliranju, kanalizacijskim sustavima, vodoopskrbnim mrežama i dječjim vrtićima.

U Hrvatskoj trenutačno postoji 68 lokalnih akcijskih grupa (LAG-ovi), koje provode strategije lokalnog razvoja pod vodstvom zajednice (CLLD/LEADER).¹²¹ U razdoblju od 2014. do 2020. inicijativa LEADER služila je za provedbu standardnih mjera programa ruralnog razvoja u Hrvatskoj pod kontrolom Agencije za plaćanja, što je LAG-ovima ostavilo malo prostora za osmišljavanje vlastitih odgovora na lokalne probleme koji se temelje na lokaliziranom pristupu „odozdo prema gore”. Financijsko stanje LAG-ova i dalje je osjetljivo jer je od komercijalnih banaka teško dobiti bankovna jamstva potrebna za plaćanje predujmova za tekuće troškove i animiranje.

Hrvatska ima približno 2,5 milijuna hektara šuma i drugih šumskih područja, što je 45,7 % njezine kopnene površine (EU-27: 45,1 %).¹²² Ukupno 76 % šumskog zemljišta u državnom je vlasništvu.¹²³ U sektoru šumarstva i pridobivanja drva 2017. je radilo 13 800 osoba. Pravidna proizvodnost rada tog sektora s

14 100 EUR bruto dodane vrijednosti po zaposleniku ispod je prosjeka za EU-27 (54 200 EUR). Isto vrijedi i za gospodarsku produktivnost šumarskih djelatnosti u Hrvatskoj.¹²⁴ Pomalo iznenađuje činjenica da Hrvatska istodobno ima jedan od najviših omjera bruto investicija u fiksni kapital i dodane vrijednosti u EU-u (15,4 %), što upućuje na relativno visoku razinu ulaganja.¹²⁵

U 2017. je biogospodarstvo u Hrvatskoj ostvarilo ukupan promet od 11 milijardi EUR, s prometom od 52 000 EUR po osobi (EU-27: 127 000 EUR) te je u njemu bilo zaposleno 216 800 osoba. Poljoprivreda i proizvodnja hrane, pića i duhana dominantni su sektori hrvatskog biogospodarstva unatoč negativnim stopama rasta koje se odnose na zaposlenost i promet od 2008. do 2017., ponajprije u poljoprivrednom sektoru.¹²⁶ Zbog bogatih izvora biomase Hrvatska ima jedan od najvećih potencijala za razvoj biogospodarstva u EU-u, što je prilika za zeleni razvoj ruralnih područja te nudi nove gospodarske mogućnosti za poljoprivrednike. Međutim, u razdoblju od 2010. do 2013. dodana se poljoprivredna vrijednost u Hrvatskoj (kao i u Bugarskoj, Sloveniji i Irskoj) smanjila, a povećala se količina zemljišta potrebna za proizvodnju.¹²⁷

2.9 Poboljšanje odgovora poljoprivrede EU-a na društvene zahtjeve u pogledu hrane i zdravlja, uključujući sigurnu, hranjivu i održivu hranu te dobrobit životinja

Prodaja pesticida u Hrvatskoj povećala se od 2013. do 2015., ali je 2016. i 2017. pala ispod razine iz 2013., uglavnom zbog smanjenja prodaje fungicida i baktericida (slika 2.)¹²⁸. Neznatno povećanje ponovno je zabilježeno 2018. u odnosu na 2017.¹²⁹, ali uporaba sredstava za zaštitu bilja po hektaru u Hrvatskoj ostala je ispod prosjeka EU-a. Godišnje se ukupno proda količina od približno 2 000 000 kg¹³⁰. Ujednačeni pokazatelj rizika (HRI) br. 1 od 2011. do 2018. pokazuje pad od 38 %, dok je na razini EU-a taj pad bio 20 %, te bitno povećanje prodaje niskorizičnih aktivnih tvari (skupina 1, kategorija B) koje su na tržište stavljene 2016.¹³¹ HRI 2 pokazuje porast izdanih odobrenja, posebno u 2017.,¹³² iako je od 2011. do 2018. zabilježen pad od 14 %, u usporedbi s povećanjem od 50 % na razini EU-a.

Uporaba pesticida u Hrvatskoj u razdoblju od 2012. do 2017. iznosila je u prosjeku približno 2 milijuna kg aktivnih tvari godišnje, uz iznimku 2016. i 2017., kada je bila za 20–30 % niža. U 2012. se u prosjeku po hektaru primjenjivalo 2 kg raznih aktivnih tvari u sredstvima za zaštitu bilja (herbicidi 46,8 %, fungicidi 50,2 %, zoocidi 3,0 %) , dok je 2017. ta brojka smanjena na 1,43 kg¹³³.

U dopisu povjerenice za zdravlje i sigurnost hrane upućenom hrvatskoj ministrici poljoprivrede povodom donošenja strategije „od polja do stola” ističe se da Hrvatska nije izvijestila Komisiju ni o kakvim bitnim izmjenama svojeg prvog nacionalnog akcijskog plana donesenog u skladu s Direktivom 2009/128/EZ o održivoj upotrebi pesticida te da nije dostavila revidirani nacionalni akcijski plan. Svu opremu za primjenu pesticida koja je u uporabi, uključujući raspršivače i drugu specifičnu opremu, potrebno je pregledati. Potrebne su dodatne mjere za promicanje zaštite bilja sa smanjenom upotrebom pesticida, a primjena općih načela za integriranu zaštitu bilja obveza je za sve profesionalne korisnike pesticida; kontrolna tijela dužna su provjeriti poštuju li se ta načela tijekom službenih kontrola na razini poljoprivrednog gospodarstva.¹³⁴

Prodaja veterinarskih antimikrobnih sredstava stalno opada od 2014. do 2018. (vidjeti sliku u nastavku)¹³⁵. Hrvatska je sa 66,8 mg/PCU daleko ispod prosjeka EU-a (118 mg/PCU). Države članice trebale bi održati taj silazni trend u skladu s ciljem smanjenja prodaje antimikrobnih sredstava za životinje iz uzgoja i akvakulturu za 50 % do 2030. na razini EU-a, koji je utvrđen u zelenom planu.

U Hrvatskoj se od 2022. planira uspostaviti opsežan obrazovni program o problemu antimikrobne otpornosti i alternativnim rješenjima.¹³⁶

Za razdoblje od 2014. do 2020. Hrvatska je u program ruralnog razvoja uključila mjeru „Dobrobit životinja” (mjera 14), čija je provedba započela u svibnju 2018.¹³⁷

Kad je riječ o dobrobiti životinja, glavni je problem u Hrvatskoj, koji se navodi u prethodno navedenom dopisu povjerenice za zdravlje i sigurnost hrane, rutinska praksa skraćivanja repova svinja, koja je prema pravilima EU-a zabranjena kao rutinska mjera. Postotak svinja uzgojenih s netaknutim repovima neznatno se promijenio od 2016. Drugo, prema nedavnom izvješću Glavne uprave za zdravlje i sigurnost hrane o reviziji, odobrenje i inspekcija plovila za prijevoz životinja ne jamče usklađenost tih plovila sa zahtjevima iz Uredbe 1/2005, te stoga ne smanjuju na odgovarajući način rizike za dobrobit životinja, kako je detaljno navedeno u izvješću o reviziji iz 2018.¹³⁸

Kad je riječ o biološkoj zaštiti na poljoprivrednim gospodarstvima, afrička svinjska gripa nije prisutna u Hrvatskoj, ali povećani rizik postoji, te stoga postoji i potreba za prevencijom njezina daljnjeg prekograničnog širenja. Hrvatska je isto tako među državama koje moraju unaprijediti biološku zaštitu te revidirati i unaprijediti registraciju određenih poljoprivrednih gospodarstava, identifikaciju životinja te njihovo kretanje.

Ne postoje službeni podaci o količini otpada od hrane, već samo procjene.¹³⁹ U hrvatskom planu sprečavanja stvaranja otpada¹⁴⁰ nedovoljno je pozornosti usmjereno na gubitak hrane i otpad od hrane u ranim fazama lanca opskrbe (uključujući manjak podataka). Prema podacima nadležnog poreznog tijela, iznos nabavne vrijednosti donirane hrane u 2019. iznosio je otprilike 1,7 milijuna EUR, što je povećanje od 30 % u usporedbi s podacima iz prethodne godine. Količine donirane hrane općenito su u porastu od 2016., kada je započelo praćenje podataka. Postoji poticaj za donaciju u javnom sektoru zahvaljujući poreznoj olakšici za takve donacije.

Izazov poticanja prelaska na potrošnju zdrave i održive hrane zajednički je cijelom EU-u s obzirom na njegov utjecaj na zdravlje i okoliš. Procijenjena prosječna prevalencija odraslih osoba prekomjerne tjelesne težine u EU-u iznosi približno 52 %. Usto je više od trećine (36,9 %) stanovništva EU-a prekomjerne tjelesne težine, dok je 14,9 % stanovništva pretilo. Zabilježena stopa osoba prekomjerne tjelesne težine u Hrvatskoj trenutno iznosi 57,4 %. Kad je riječ o pretilosti, ta je brojka 18,7 %. Brojke su veće za muškarce: njih 20,8 % ima prekomjernu tjelesnu težinu, u usporedbi sa 16,8 % žena¹⁴¹. Jednaka je tendencija uočena i u djece: ukupno 31 % djevojčica i 38,7 % dječaka u Hrvatskoj ima prekomjernu tjelesnu težinu ili je pretilo¹⁴². Prema Europskoj strategiji za kontrolu i prevenciju kroničnih nezaraznih bolesti, prekomjerna tjelesna težina i pretilost čimbenici su rizika za razvoj kroničnih nezaraznih bolesti. Nezarazne bolesti uzrokovane čimbenicima rizika povezanim s prehranom veliko su opterećenje za Hrvatsku, izraženo kao izgubljene godine života zbog invaliditeta na 100 000 stanovnika koje se mogu pripisati prehrani¹⁴³. Stoga je potrebno poduzeti mjere usmjerene na prelazak na zdravu i održivu prehranu, u skladu s nacionalnim preporukama, kako bi se pridonijelo smanjenju prekomjerne tjelesne težine, pretilosti i pojave nezaraznih bolesti i istodobno poboljšao cjelokupni učinak prehrambenog sustava na okoliš. To bi uključivalo prelazak na prehranu s većim udjelom namirnica biljnog podrijetla, manje crvenog mesa te više voća i povrća, cjelovitih žitarica, mahunarki, orašastih plodova i sjemenki.

Izvor: GU AGRI nakon ESVAC-a, 10. izvješće o ESVAC-u (2020.)¹⁴⁴

Izvor: Eurostat [SDG 02_51]

2.10 Međusektorski cilj koji se odnosi na znanje, inovacije i digitalizaciju

Hrvatski sustav znanja i inovacija u poljoprivredi (AKIS) umjereno je raznolik i pod snažnim je utjecajem javno financiranih tijela. Hrvatska poljoprivredno-šumarsko savjetodavna služba, središnji element AKIS-a integriran u Ministarstvo poljoprivrede, okuplja 230 javnih savjetnika, koji rade u 117 županijskih ureda¹⁴⁵, tj. u prosjeku jedan savjetnik na 585 poljoprivrednih gospodarstava.¹⁴⁶ Takav omjer spodbuđuje sumnju u sposobnost javnih savjetnika za pružanje djelotvorne usluge, posebno s obzirom na veće zadaće predviđene budućim ZPP-om. Unatoč postojanju brojnih javnih i privatnih tijela s velikim iskustvom u obrazovnim, istraživačkim ili savjetodavnim uslugama, njihova je suradnja vrlo ograničena ili je uopće nema.¹⁴⁷ Najmanje su razvijeni elementi sustava AKIS nevladine i poljoprivredne organizacije.¹⁴⁸ Hrvatskom AKIS-u nedostaje javna potpora za inovacije, širenje znanja među elementima AKIS-a i suradnja ključnih dionika s industrijom (proizvođačima) ograničeni su te nema diversifikacije izvora financiranja za savjetodavne službe.

Od 2005. do 2013. udio hrvatskih poljoprivrednika s osnovnim ili potpunim poljoprivrednim obrazovanjem povećao se za nekoliko postotnih bodova, ali je 2013. velika većina poljoprivrednika i dalje je imala samo iskustvo iz prakse (61,6 % poljoprivrednika mlađih do 35 godina i 76,2 % poljoprivrednika starija od 55 godina).¹⁴⁹

U okviru PRR-a za razdoblje 2014.–2020. početna je dodjela financijskih sredstava za prijenos znanja, savjetodavne usluge i suradnju – Europsko partnerstvo za inovacije (EIP) iznosila 1,8 % ukupne omotnice, znatno ispod prosjeka EU-a od 3,6 %. Taj je omjer pao na 1,05 % zbog uzastopnih smanjenja proračunskih sredstava. Smanjenja su bila posebno velika (57 %) za savjetodavne usluge, što upućuje na vjerojatan manjak osoblja javne savjetodavne službe i ograničenja koja proizlaze iz ograničavanja pristupa privatnih savjetnika sredstvima financiranja ruralnog razvoja za savjetodavne usluge. Ipak, organizirano je 2 945 tečaja osposobljavanja za 51 945 sudionika i 100 kategorija savjetovanja za 7 355 poljoprivrednika¹⁵⁰. Mišljenje je mladih hrvatskih poljoprivrednika koji sudjeluju u brojnim programima razmjene da je razina praktičnog znanja i pomoći u tehnološkim procesima nedostatna¹⁵¹. Međutim, nedavne internetske ankete provedene među korisnicima savjetodavnih usluga upućuju na pozitivniji učinak.¹⁵² Hrvatska je 2019. dostavila prijedlog za izmjenu svojeg PRR-a za razdoblje 2014.–2020. kako bi pozvala vanjske stručnjake da stručnim znanjem doprinesu mjerama prijenosa znanja/savjetodavnim programima.¹⁵³ Osim toga, u okviru PRR-a organiziran je 41 tečaj osposobljavanja u raznim područjima namijenjen savjetnicima, s 1 187 sudionika (od kojih su svi zaposlenici javne savjetodavne službe).¹⁵⁴

Suradnja između sveučilišta, istraživačkih instituta i javnih savjetodavnih službi još nije započela ili nema informacija o tome jesu li njihovi rezultati istraživanja podijeljeni s drugim dionicima ili su se sustavno širili¹⁵⁵. Na primjer, od 2016. Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu sudjeluje u primijenjenim istraživačkim projektima, no ne postoje informacije o širenju rezultata. Osim toga, malo je informacija o aktivnostima umrežavanja organiziranima na nacionalnoj razini ili o postojanju alata kao što su platforme znanja za povezivanje istraživačkih subjekata (kao što su sveučilišta i partneri konzorcija u okviru programa Obzor 2020.) s poljoprivrednicima, savjetnicima i ruralnim poduzećima te za olakšavanje primjene najnovijih rezultata istraživanja i inovacija.

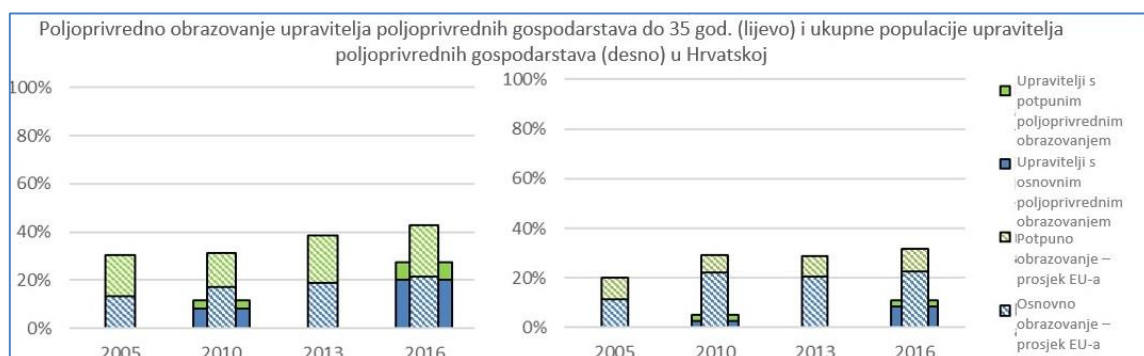
Provedba inovativnih projekata sada se prenosi na operativne skupine Europskog partnerstva za inovacije (EIP) koje se financiraju u okviru PRR-a. Međutim, prvotno planirani broj od 33 operativne skupine EIP-a smanjio se na 20, a krajem 2019. odobren je samo 21 projektni prijedlog operativnih skupina EIP-a u ukupnoj vrijednosti od 105 000 EUR (tj. 1 % dodijeljenog proračuna).

Kad je riječ o digitalizaciji, Hrvatska se nalazi na 20. mjestu među državama članicama EU-a prema Indeksu gospodarske i društvene digitalizacije (DESI) za 2020.¹⁵⁶ Povezivost i digitalne javne usluge dva su područja DESI-ja s najslabijim rezultatima.¹⁵⁷ Upotreba ultrabrzog širokopojsnog interneta vrlo je niska (6 % u usporedbi s prosjekom EU-a od 26 %), a Hrvatska još nije dodijelila spektr za 5G mreže. Otprilike 70 % kućanstava ima fiksni širokopojsni pristup.¹⁵⁸ Iako pristup kućanstava brzom internetu općenito nije široko rasprostranjen u Hrvatskoj, stanje u ruralnim područjima još je gore: u 2019. 34,5 % ruralnih kućanstava u Hrvatskoj imalo je pristup brzom širokopojsnom internetu, u usporedbi s 85,6 % ukupnog

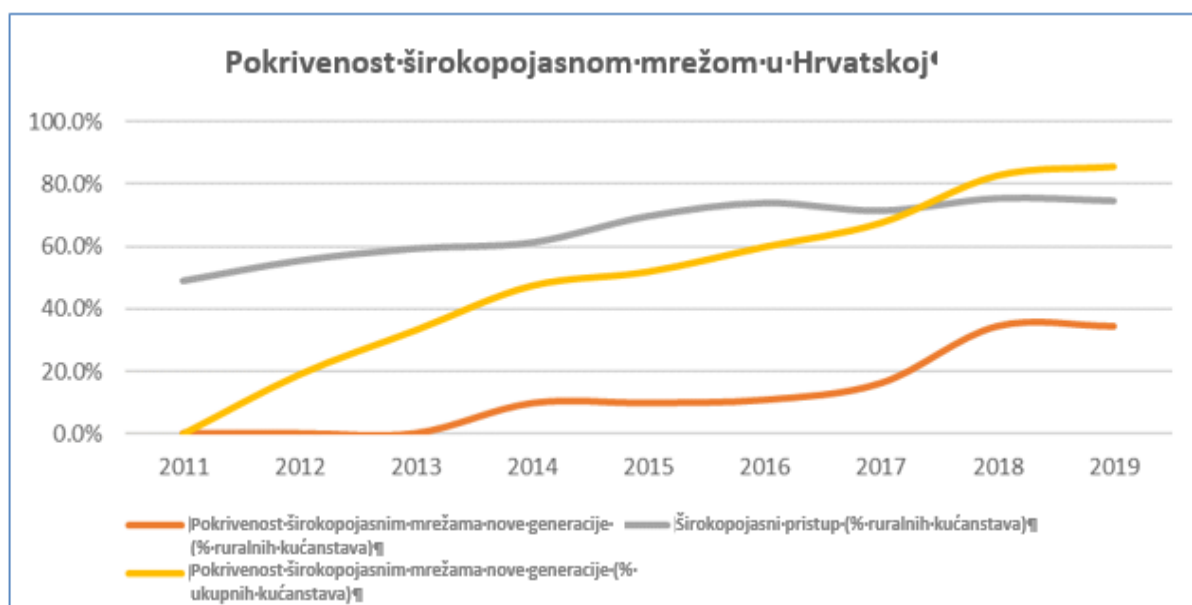

broja kućanstava. Od ukupnog broja ruralnih kućanstava 25,5 % nema širokopojasni pristup.¹⁵⁹ Taj digitalni jaz između urbanih i ruralnih sredina i dalje je problem koji, ako ga se ne ublaži, može dovesti do digitalne i socijalne isključenosti te kočiti razvoj ruralnih poduzeća. Pri uvođenju širokopojasnog interneta u ruralnim područjima bit će važno ostvariti sinergiju s drugim fondovima EU-a i nacionalnim fondovima. Pristup digitalnim platformama postaje sve važniji u borbi protiv depopulacije ruralnih i udaljenih područja. Širenjem e-trgovine u ruralnim područjima podupire se promicanje kratkih lanaca opskrbe i lokalnih poljoprivrednih proizvoda te se može pridonijeti povećanju prihoda poljoprivrednika. Dobar je primjer nedavno uspostavljena platforma digitalne tržnice (Trznica.hr), s pomoću koje potrošači mogu pronaći lokalno proizvedene proizvode; trenutačno oko 900 poljoprivrednih proizvođača 11 kategorija proizvoda ima koristi od te besplatne platforme.

Međutim, još je potrebno prevladati brojne izazove kako bi se iskoristile prednosti digitalne tehnologije i na nacionalnoj razini iskoristilo tehnološko vodstvo EU-a u satelitskoj tehnologiji, kao što je šira upotreba precizne poljoprivrede ili bolje praćenje i optimizacija postupaka poljoprivredne proizvodnje (vidjeti i odjeljak 2.2.).

Izvor: Eurostat [[ef mp training](#)]¹⁶⁰

Izvor: Izvješće o DESI-ju¹⁶¹

- ¹ Planovi upravljanja nisu automatska obveza prema Direktivi o staništima (usp. članak 6. stavak 1. Direktive Vijeća 92/43/EEZ), no čini se da su najpoželjnija opcija za većinu država članica te se u mnogima od njih smatraju obveznim. Vidjeti i *Obavijest Komisije o utvrđivanju mjera očuvanja za područja Natura 2000* dostupno na: https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/commission_note/comNote%20conservation%20measures_HR.pdf
- ² Europska komisija. *Pokazatelj konteksta zajedničke poljoprivredne politike C.26 Poljoprivredni poduzetnički dohodak*. Dohodak na temelju podataka Eurostata [aact eaa04], [aact ali01] i [aact eaa06], pri čemu se naknade zaposlenicima pribrajaju poduzetničkom dohotku i dijele s ukupnim brojem godišnjih jedinica rada. Napomena: procijenjeni podaci za 2019. Prosječna plaća u gospodarstvu na temelju podataka Eurostata [nama 10 a10 e] o tisućama odrađenih sati prema nacionalnom konceptu zaposlenika te podataka Eurostata [nama 10 a10] o nadnicama i plaćama.
- ³ Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.25 Poljoprivredni faktorski dohodak*. Na temelju podataka Eurostata [aact eaa04], [aact ali01] i [aact eaa06].
- ⁴ Vlastiti izračuni Glavne uprave za poljoprivredu i ruralni razvoj na temelju podataka iz FADN-a.
- ⁵ Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (FADN). *Standardna izvješća FADN-a. YEAR.COUNTRY.TF14* i vlastiti izračuni.
- ⁶ Vlastiti izračuni Glavne uprave za poljoprivredu i ruralni razvoj na temelju podataka iz FADN-a (do 2018.) i podataka iz baze CATS (do 2018.).
- ⁷ Eurostat. [ef m farmang]
- ⁸ ECORYS i Wageningen Economic Research, *Study on risk management in EU agriculture*, 2017., str. 141., dostupno na: <https://op.europa.eu/hr/publication-detail/-/publication/5a935010-af78-11e8-99ee-01aa75ed71a1>
- ⁹ Svjetska banka, *Strateška transformacija poljoprivrede i ruralnog prostora (STARS RAS)*, 2020., dostupno na: <https://poljoprivreda2020.hr/wp-content/uploads/2020/06/Financiranje-i-upravljanje-rizikom-u-hrvatskoj-poljoprivredi.pdf>
- ¹⁰ Glavna uprava za poljoprivredu i ruralni razvoj. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.25 Poljoprivredni faktorski dohodak i pokazatelj konteksta ZPP-a C.26 Poljoprivredni poduzetnički dohodak*. Dohodak na temelju podataka Eurostata [aact eaa04], [aact ali01] i [aact eaa06], pri čemu se naknade zaposlenicima pribrajaju poduzetničkom dohotku i dijele s ukupnim brojem godišnjih jedinica rada. Napomena: procijenjeni podaci za 2019. Prosječna plaća u gospodarstvu na temelju podataka Eurostata [nama 10 a10 e] o tisućama odrađenih sati prema nacionalnom konceptu zaposlenika te podataka Eurostata [nama 10 a10] o nadnicama i plaćama.
- ¹¹ Eurostat. [aact eaa01]
- ¹² fi-compass, *Financial needs in the agriculture and agri-food sectors in Croatia*, izvješće o studiji iz 2020., dostupno na: https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/financial_needs_agriculture_agrifood_sectors_Croatia.pdf
- ¹³ Svjetska banka, *Sector Diagnostic and Analysis of Public Spending in Agriculture and Rural development*, svibanj 2019., dostupno na: <http://documents1.worldbank.org/curated/en/365111565777164028/pdf/Sector-Diagnostic-and-Analysis-of-Public-Spending-in-Agriculture-and-Rural-Development.pdf>
- ¹⁴ Svjetska banka, *Sector Diagnostic and Analysis of Public Spending in Agriculture and Rural development*, svibanj 2019.
- ¹⁵ fi-compass, *Financial needs in the agriculture and agri-food sectors in Croatia*, izvješće o studiji 2020., dostupno na: https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/financial_needs_agriculture_agrifood_sectors_Croatia.pdf
- ¹⁶ Europska komisija. *CAP indicators – Data explorer*. Pokazatelj učinka ZPP-a I.06., *Poljoprivredna trgovinska bilanca*, na temelju podataka iz Eurostatove baze Comext.
- ¹⁷ Svjetska banka, *Sector Diagnostic and Analysis of Public Spending in Agriculture and Rural development*, svibanj 2019.
- ¹⁸ Svjetska banka, *Sector Diagnostic and Analysis of Public Spending in Agriculture and Rural development*, svibanj 2019.
- ¹⁹ Eurostat. [TSC00001]
- ²⁰ Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske (2020.)
- ²¹ Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.27 Ukupna faktorska produktivnost*. Na temelju podataka Eurostata [aact eaa05], [aact eaa04], [aact ali01], [apro cps1] i [ef mptenure] te podataka iz FADN-a
- ²² Europska komisija. *CAP indicators – Data explorer*. Pokazatelj rezultata ZPP-a RPI_03 Vrijednost primarnih proizvođača u prehrambenom lancu.
- ²³ Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske (2020.)

- ²⁴ Arcadia International E.E.I.G., EY i neovisni stručnjaci, *Study of the best ways for producer organisations to be formed, carry out their activities and be supported*. Završno izvješće. Svibanj 2019., dostupno na: <https://op.europa.eu/hr/publication-detail/-/publication/2c31a562-eef5-11e9-a32c-01aa75ed71a1>
- ²⁵ Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske (2020.).
- ²⁶ Cesaro, L.; Dries, L.; Ihle, R.; Marongiu, S.; Peerlings, J.; Poetschki, K.; Schioppa, A. *Impact of Farmers' Engagement on Food Quality Schemes and Short Food Supply Chains on Farm Performance*, Sveučilište u Wageningenu i Centre for Agro-Food Economy & Development, veljača 2020., dostupno na: <https://www.strength2food.eu/wp-content/uploads/2020/02/D4.2-Impact-of-farmers-engagement-in-FQS-and-SFSC-on-farm-performance.pdf>
- ²⁷ Europska komisija. *CAP indicators – Data explorer*. Pokazatelj rezultata ZPP-a RPI_03 Vrijednost za primarne proizvođače u prehrambenom lancu.
- ²⁸ Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.45 Emisije iz poljoprivrede*. Na temelju podataka Eurostata [[env air emis](#)], polazni izvor Europska agencija za okoliš (UNFCC_v22).
- ²⁹ Europska komisija. *Radni dokument službi Komisije – Pregled aktivnosti u području okoliša 2019. Izvješće za Hrvatsku*. SWD(2019) 114 final, dostupno na: https://ec.europa.eu/environment/eir/pdf/report_hr_hr.pdf
- ³⁰ Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.45 Emisije iz poljoprivrede*. Na temelju podataka Eurostata [[env air emis](#)], polazni izvor Europska agencija za okoliš (UNFCC_v22).
- ³¹ Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.45 Emisije iz poljoprivrede*. Na temelju podataka Eurostata [[env air emis](#)], polazni izvor Europska agencija za okoliš (UNFCC_v22).
- ³² Greifswald Mire Centre, National University of Ireland, Galway, Wetlands International European Association, *Peatlands in the EU. Common Agricultural Policy (CAP) After 2020*, dokument o stajalištu – (verzija 4.8), dostupno na: <https://www.eurosite.org/wp-content/uploads/CAP-Policy-Brief-Peatlands-in-the-new-European-Union-Version-4.8.pdf>
- ³³ *Pokazatelji konteksta ZPP-a*, ažurirano 2019. (podaci za 2018.)
- ³⁴ Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.44 Upotreba energije u poljoprivredi, šumarstvu i prehrambenoj industriji*. Na temelju podataka Eurostata [[nrg bal s](#)].
- ³⁵ *Strategija prilagodbe klimatskim promjenama u Republici Hrvatskoj za razdoblje do 2040. godine s pogledom na 2070. godinu*, dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_04_46_921.html
- ³⁶ Europska komisija. *Radni dokument službi Komisije – Drugi planovi upravljanja riječnim slivovima – država članica: Hrvatska*. SWD(2019) 43 final.
- ³⁷ Ministarstvo zaštite okoliša i energetike, Republika Hrvatska, *Integrirani nacionalni energetska i klimatski plan za Republiku Hrvatsku za razdoblje od 2021. do 2030. godine*, prosinac 2019., str. 96.–109., dostupno na: https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/hr_final_necp_main_hr.pdf
- ³⁸ Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.–2020. (mjera 10, a posebno mjera 4), dostupno na: <https://ruralnirazvoj.hr/mjere/>
- ³⁹ Nacionalni projekt navodnjavanja i gospodarenja poljoprivrednim zemljištem (NAPNAV) donesen 2005.
- ⁴⁰ Broj grla stoke u Hrvatskoj smanjio se s 1 020 180 u 2010. na 754 710 u 2016. (Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.21 Uvjetna grla*. Na temelju podataka Eurostata [[ef_lsk_main](#)], [[ef_lsk_poultry](#)], [[ef_lsk_bovine](#)] i [[ef_lus_main](#)].)
- ⁴¹ Ukupne godišnje emisije NH₃ u Hrvatskoj smanjile su se 2018. za 34 % u odnosu na 1990. Povećale su se s 32 260 t u 2013. na 35 660 t u 2018., dok su se u EU-28 povećale s 3 808 000 t na 3 852 600 t. (Europska agencija za okoliš (EEA). *Preglednik podataka o emisijama onečišćujućih tvari u zrak*. <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/air-pollutant-emissions-data-viewer-3>)
- ⁴² Ukupne godišnje emisije NH₃ iz poljoprivrede u Hrvatskoj povećale su se s 26 010 t u 2013. na 29 050 t u 2018., dok su se u EU-28 povećale s 3 524 000 t na 3 584 000 t. (Europska agencija za okoliš (EEA). *Preglednik podataka o emisijama onečišćujućih tvari u zrak*. <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/air-pollutant-emissions-data-viewer-3>)
- ⁴³ (Europska agencija za okoliš (EEA). *Preglednik podataka o emisijama iz Direktive o nacionalnim gornjim granicama emisija 1990.–2018*. <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/necd-directive-data-viewer-3>
- ⁴⁴ Hrvatska ima 0,46 uvjetnih grla (UG) po hektaru korištene poljoprivredne površine [2016.] (Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.21 Uvjetna grla*. Na temelju podataka Eurostata [[ef_lsk_main](#)], [[ef_lsk_poultry](#)], [[ef_lsk_bovine](#)] i [[ef_lus_main](#)].)
- ⁴⁵ U 2018 je 55 % emisija amonijaka iz poljoprivrede u Hrvatskoj došlo iz sektora stočarstva (EU-28: 73 %), dok je udio iz sektora ratarstva iznosio 45 % (EU-28: 27 %). (Europska agencija za okoliš (EEA). *Preglednik podataka o emisijama onečišćujućih tvari u zrak*. <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/air-pollutant-emissions-data-viewer-3>)
- ⁴⁶ EU-27: 0,021015 t/ha – ukupne godišnje emisije NH₃ iz poljoprivrede = 3 390 924 t [2017.] podijeljeno s KPP = 161 350 170 ha [2017.]

- Za Hrvatsku: 0,021265 t/ha – ukupne godišnje emisije NH₃ iz poljoprivrede = 31 827 t [2017.] (Eurostat. [sdg_02_60]. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/e00797cd-aa80-4ecb-9d7d-580efd0f1ef1?lang=en>) podijeljeno s KPP = 1 496 660 ha [2017.]] (Eurostat. [TAG00025]. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/7811a4d8-e8a1-4f42-b8b4-b9650e0a37e3?lang=en>)
- 47 –1 % do 2020. i –25 % do 2030. (bazna godina: 2005.), usp. Prilog II. Direktivi (EU) 2016/2284 o smanjenju nacionalnih emisija određenih atmosferskih onečišćujućih tvari.
- 48 Anderson, N., Menadue, H.; Grebot, B.; Dore, C. *Review of National Air Pollutant Projections and Assessment of National Air Pollution Control Programmes*, 10.6.2020., str.117., dostupno na: https://ec.europa.eu/environment/air/pdf/reduction_napcp/Horizontal%20review_final%2010Jun20.pdf
- 49 Npr. intenzivna obrada tla i upotreba herbicida, nizak biljni pokrov – usp. Bogunović, I.; Telak, L.J.; Pereira, P. *Agriculture Management Impacts on Soil Properties and Hydrological Response in Istria (Croatia)*, *Agronomy*, sv. 10, 2. izd., 220, 282.
- 50 Eurostat. [ef mp prac] i [ef lus main], https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agri-environmental_indicator_-_tillage_practices
- 51 Eurostat. [ef mp soil] za pokrov tla i [ef lus main], https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agri-environmental_indicator_-_soil_cover
- 52 6,4 % u Hrvatskoj u usporedbi sa 7 % u EU-27 [2016.]. (Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.42 Erozija tla vodom*. Polazni izvor: Zajednički istraživački centar. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/cap-context-indicators-table_2019_en.pdf)
- 53 3,16 t/ha/god. u Hrvatskoj u usporedbi s 2,46 t/ha/god. u EU-27 [2016.]. (Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.42 Erozija tla vodom*. Polazni izvor: Zajednički istraživački centar. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/cap-context-indicators-table_2019_en.pdf)
- 54 Đurđević, B. *et al.*; Jug, I.; Jug, D.; Bogunović, I.; Vukadinović, V.; Stipešević, B.; Brozović, B. *Spatial variability of soil organic matter content in Eastern Croatia assessed using different interpolation methods*, *International Agrophysics*, sv. 33, 1. izd., str. 31.–39.
- 55 Ciljni pokazatelji ruralnog razvoja (24.6.2020.)
- 56 Oko 60 % površinskih voda nalazi se u dosta lošem ekološkom stanju, a 8 % površinskih voda u dosta je lošem kemijskom stanju. Stanje je podzemnih voda bolje – 3 % nije u dobrom količinskom stanju, a 9 % nije u dobrom kemijskom stanju. Usp. str. 6. Europske komisije. *Izješće Komisije o provedbi Direktive Vijeća 91/676/EEZ o zaštiti voda od onečišćenja uzrokovanog nitratima iz poljoprivrednih izvora na temelju izvješća država članica za razdoblje 2012.–2015*. COM(2018) 257 final; str. 18. Radnog dokumenta službi Komisije. *Pregled aktivnosti u području okoliša u EU-u 2019*. *Izješće za Hrvatsku*. SWD(2019) 114 final.
- 57 Europska komisija. *Radni dokument službi Komisije. Pregled aktivnosti u području okoliša u EU-u 2019*. *Izješće za Hrvatsku*. SWD(2019) 114 final, str. 19.; Tadić, L.; Šperac, M.; Karleuša, B.; Rubinić, J. *Water Quality Status of Croatian Surface Water Resources*, u: Negm, A.; Romanescu, G.; Zelenakova, M. (ur.), *Water Resources Management in Balkan Countries*. Springer Water. Springer, Cham. 2020., str. 133.
- 58 Eurostat. [ef poirrig] i [aei ef ir], http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agri-environmental_indicator_-_irrigation
- 59 Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.20 Navodnjavano zemljište*. Na temelju podataka Eurostata [ef poirrig] i [ef m farmleg], https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/cap-context-indicators-table_2019_en.pdf. Većina navodnjavanih poljoprivrednih površina nalazi se u istočnom dijelu Hrvatske, tj. u Slavoniji i Baranji jer je riječ o nizinskom području s bogatim tlima i manjkom oborina. Čanjevac, I.; Orešić, D. *Surface Water Resources and Their Management in Croatia* u: Negm, A.; Romanescu, G.; Zelenakova, M. (ur.). *Water Resources Management in Balkan Countries*. Springer Water. Springer, Cham. 2020., str. 169.
- 60 Eurostat. [TEN00006]
- 61 U Hrvatskoj je od 2008. do 2018. zabilježeno najveće smanjenje potrošnje dušika u EU-u od 42 % (slijede Njemačka –17 %, Finska –15 %, Francuska –12 %, Grčka –11 % i Italija –10 %) (Eurostat. [aei fm usefert]. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/0a4b1484-7fdb-433d-9bd1-3f1c115aa2e8?lang=en>)
- 62 Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.40 Kvaliteta vode*. Na temelju podataka Eurostata [aei pr gnb] i podataka Europske agencije za okoliš iz baze *Waterbase – Water Quality, CSI020*, na temelju podataka dostavljenih Eionetu, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/cap-context-indicators-table_2019_en.pdf

- 63 Europska komisija. *Izvešće Komisije o provedbi Direktive Vijeća 91/676/EEZ o zaštiti voda od onečišćenja uzrokovanog nitratima iz poljoprivrednih izvora na temelju izvješća država članica za razdoblje 2012.–2015.* COM(2018) 257 final.
- 64 Eurostat [[aei pr gnb](#)], <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/62344177-1fe3-4d29-9aca-0703bec129eb?lang=en>
- 65 Europska komisija. *Izvešće Komisije o provedbi Direktive Vijeća 91/676/EEZ o zaštiti voda od onečišćenja uzrokovanog nitratima iz poljoprivrednih izvora na temelju izvješća država članica za razdoblje 2012.–2015.* COM(2018) 257 final.
- 66 Ciljni pokazatelji ruralnog razvoja (24.6.2020.)
- 67 Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.40 Kvaliteta vode.* Na temelju podataka Eurostata [[aei pr gnb](#)].
- 68 Analitički informativni članci i pregledi pokazatelja GU-a AGRI ne uključuju podatke indeksa čestih vrsta ptica na poljoprivrednim staništima i indeksa čestih vrsta ptica na šumskim staništima.
- 69 IUCN. *Country Focus - Croatia.* <https://www.iucn.org/regions/europe/resources/country-focus/croatia>.
- 70 [AGRI dashboard, indicators on biodiversity.](#)
- 71 Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske, *Nacrt SWOT analize za PC6, 2020.* (snaga 2)
- 72 Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske, *Nacrt SWOT analize za PC6, 2020.* (snaga 2)
- 73 Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske, *Nacrt SWOT analize za PC6, 2020.* (snaga 3)
- 74 Analiza Glavne uprave za okoliš.
- 75 Analiza Glavne uprave za okoliš.
- 76 Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.33 Intenzitet poljoprivredne proizvodnje.* Na temelju FADN-ova poljoprivredno-okolišnog pokazatelja „intenziviranje/ekstenziviranje” i *Nacrta SWOT analize za PC6, 2020.*, Ministarstva poljoprivrede Republike Hrvatske (slabost 2).
- 77 Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.33 Intenzitet poljoprivredne proizvodnje.* Na temelju FADN-ova poljoprivredno-okolišnog pokazatelja „intenziviranje/ekstenziviranje”.
- 78 Izvor: GU AGRI na temelju podataka Eurostata i Zajednički istraživački centar (JRC) na temelju istraživanja LUCAS.
- 79 Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske, *Nacrt SWOT analize za PC6, 2020.* (snaga 7).
- 80 Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske, *Nacrt SWOT analize za PC6, 2020.* (slabosti 3 i 4).
- 81 Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.19 Poljoprivredna površina pod ekološkom proizvodnjom.* Na temelju podataka Eurostata [[org_cropar_h1](#)] i [[org_cropar](#)].
- 82 Eurostat. [ORG_CROPAR.]
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/org_cropar/default/table?lang=en
- 83 Stručno mišljenje Glavne uprave za poljoprivredu i ruralni razvoj (kvalitativni dokazi).
- 84 Europska komisija. *CAP Indicator – Data explorer.* Pokazatelj rezultata ZPP-a R.07 Postotak poljoprivrednog zemljišta za koje su sklopljeni ugovori o upravljanju kojima se podupire bioraznolikost i/ili krajobrazi.
https://agridata.ec.europa.eu/extensions/DashboardIndicators/DataExplorer.html?select=EU27_FLAG_1
- 85 Stručno mišljenje Glavne uprave za poljoprivredu i ruralni razvoj (kvalitativni dokazi).
- 86 Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.19 Poljoprivredna površina pod ekološkom proizvodnjom.* Na temelju podataka Eurostata [[org_cropar_h1](#)] i [[org_cropar](#)].
- 87 Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.23 Dobna struktura upravitelja poljoprivrednih gospodarstava.* Na temelju podataka Eurostata [[ef m farmang](#)].
- 88 Vlastiti izračun na temelju podataka Europske komisije. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.23 Dobna struktura upravitelja poljoprivrednih gospodarstava.* Na temelju podataka Eurostata [[ef m farmang](#)].
- 89 Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske, *Nacrt SWOT analize za PC7, 2020.*
- 90 Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.23 Dobna struktura upravitelja poljoprivrednih gospodarstava.* Na temelju podataka Eurostata [[ef m farmang](#)].
- 91 Ibid.
- 92 Europska komisija. *Farm structure survey 2010-2016.*
- 93 Svjetska banka, *Sector Diagnostic and Analysis of Public Spending in Agriculture and Rural development*, svibanj 2019.
- 94 Europska komisija. *Farm structure survey 2010-2016.*
- 95 Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.24 Poljoprivredno obrazovanje upravitelja poljoprivrednih gospodarstava.* Na temelju podataka Eurostata [[ef mp training](#)].
- 96 Ecorys, „*Young farmers' needs in Croatia*”, studija slučaja za Europsku komisiju, Rotterdam, 25.9.2015
- 97 Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske, *Nacrt SWOT analize.*
- 98 Ecorys, „*Young farmers' needs in Croatia*”, studija slučaja za Europsku komisiju, Rotterdam, 25.9.2015
- 99 Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske, *Nacrt SWOT analize za PC7, 2020.*

- ¹⁰⁰ Stručno mišljenje Glavne uprave za poljoprivredu i ruralni razvoj (kvalitativni dokazi). Usp. i intervju s hrvatskom ministricom poljoprivrede Marijom Vučković za Globus od 21.6.2020. koji je vodio Zdravko Milinović i u kojemu gđa Vučković izvještava, među ostalim, o štetnoj praksi na krškim područjima u državnom vlasništvu koja se tiče povezivanja broja uvjetnih grla sa zemljištem u zakupu te o sporosti procesa stavljanja zemljišta u državnom vlasništvu na raspolaganje – od ukupno 24 000 hektara dosad su sklopljeni ugovori za samo 7 000 hektara. U tom je intervjuu ministrica Vučković potvrdila i da postoje nepoštene prakse, kao što je „dodjela zemlje stočarima bez natječaja”.
- ¹⁰¹ Ecorys, „*Young farmers' needs in Croatia*”, studija slučaja za Europsku komisiju, Rotterdam, 25.9.2015
- ¹⁰² Svjetska banka, *Sector Diagnostic and Analysis of Public Spending in Agriculture and Rural development*, svibanj 2019.
- ¹⁰³ fi-compass, *Financial needs in the agriculture and agri-food sectors in Croatia*, izvješće o studiji za 2020.
- ¹⁰⁴ Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske, *Nacrta SWOT analize za PC7, 2020.*
- ¹⁰⁵ Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.03 Državno područje*. Na temelju podataka Eurostata [[reg_area3](#)] i [[urt_d3area](#)], https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/cap-context-indicators-table_2019_en.pdf.
- ¹⁰⁶ Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.01 Stanovništvo*. Na temelju podataka Eurostata [[demo_r_gind3](#)], https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/cap-context-indicators-table_2019_en.pdf.
- ¹⁰⁷ Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.01 Stanovništvo*. Na temelju podataka Eurostata [[demo_r_gind3](#)], https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/cap-context-indicators-table_2019_en.pdf i *European Commission Report on the Impact of Demographic Change* (Izvješće Europske komisije o utjecaju demografskih promjena), 2020., dostupno na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/demography_report_2020.pdf
- ¹⁰⁸ Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.05 Stopa zaposlenosti*. Na temelju podataka Eurostata [[lfst_r_ergau](#)], https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/cap-context-indicators-table_2019_en.pdf.
- ¹⁰⁹ Europska komisija. *Analytical factsheet for Croatia: Nine objectives for a future CAP* (2019.), dostupno na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/by_country/documents/analytical_factsheet_hr.pdf
- ¹¹⁰ Eurostat. [[lfsa_qoe_4ax1r2](#)], <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20200511-1>
- ¹¹¹ Ukupna stopa nezaposlenosti mladih (dobna skupina 15–24) u Hrvatskoj u 2019. iznosila je 16,6 %, a stopa nezaposlenosti mladih u ruralnim područjima 17,7 %. Te su brojke za EU-27 iznosile 14,4 % odnosno 13 %. Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.07 Stopa nezaposlenosti*. Na temelju podataka Eurostata [[lfst_r_lfu3rt](#)].
- ¹¹² U 2018. je ukupni BDP po stanovniku iznosio je 19 120,30 EUR (EU-27: 30 157,7 EUR), a BDP po stanovniku u ruralnim područjima 13 415,67 EUR (EU-27: 20 066,95 EUR). (Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.08 BDP po stanovniku*. Na temelju podataka Eurostata. [[nama_10r_3gdp](#)] i [[nama_10r_3popgdp](#)])
- ¹¹³ Eurostat. [[naida_10_gdp](#)], https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=naida_10_gdp&lang=en, usp. i Europska komisija. *Radni dokument službi Komisije – Izvješće za Hrvatsku 2020*. SWD(2020) 510 final, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020SC0510&from=HR>
- ¹¹⁴ Eurostat. „Hrvatska u EU-u” (2020.), dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/10186/10362446/Croatia+in+the+EU-HR+.pdf>
- ¹¹⁵ Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.30 Turistička infrastruktura*. Na temelju podataka Eurostata [[tour_cap_nuts2d](#)].
- ¹¹⁶ Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.10 Struktura gospodarstva*. Na temelju podataka Eurostata [[nama_10r_3gva](#)].
- ¹¹⁷ Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.11 Struktura zaposlenosti*. Na temelju podataka Eurostata [[nama_10r_3empers](#)].
- ¹¹⁸ Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.09 Stopa siromaštva*. Na temelju podataka Eurostata [[ilc_peps11](#)]
- ¹¹⁹ OECD. *OECD Investment Policy Reviews: Croatia 2019*, str. 18., dostupno na: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/2bf079ba-en.pdf?expires=1598448551&id=id&accname=oid031827&checksum=A022283FD8F4E3FB6196DC631987CB5>
- ¹²⁰ Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.09 Stopa siromaštva*. Na temelju podataka Eurostata [[ilc_peps11](#)]

- ¹²¹ Od tih se LAG-ova njih 54 financira iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EPFRR), a 14 iz Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo (EFPR). Usp. EMRR-ovu bazu podataka o LAG-ovima, dostupno na: https://enrd.ec.europa.eu/leader-clld/lag-database/en?f0%5B0%5D=im_field_enrd_lag_country%3A19211
- ¹²² FAO. *Global Forest Resources Assessment*, dostupno na: <https://fra-platform.herokuapp.com/HRV/assessment/fra2020/extentOfForest/>
- ¹²³ Lovrić, M.; Lovrić, N.; Schraml, U.; Winkel, G., 'Implementing Natura 2000 in Croatian forests: An interplay of science, values and interests', *Journal for Nature Conservation*, sv. 43, lipanj 2018., str. 46.–66.
- ¹²⁴ Za Hrvatsku je omjer dodane vrijednosti stvorene u sektoru šumarstva i pridobivanja drva te šumskog zemljišta dostupnog za opskrbu drvom, koji je ujedno i pokazatelj gospodarske produktivnosti šumarskih djelatnosti, u 2017. iznosio 112 (EU-27: 200). Svi podaci: Eurostat. [nama 10 a64 e], [for awu], [for area], [for remov] i [for eco cp], usp. i https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Forests_forestry_and_logging.
- ¹²⁵ Samo su Švedska (29,9 %) i Litva (18,0 %) zabilježile veće udjele. Eurostat. [nama 10 a64], [for eco cp] i [for area], https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Forests_forestry_and_logging
- ¹²⁶ Ronzon, T., Piotrowski, S., M'barek, R., Carus, M.; Tamošiūnas, S. *Jobs and wealth in the EU bioeconomy / JRC - Bioeconomics*. (2020.). Europska komisija, Zajednički istraživački centar (JRC) [Skup podataka] PID: <http://data.europa.eu/89h/7d7d5481-2d02-4b36-8e79-697b04fa4278>
- ¹²⁷ Usp. Liobikiene *et al.* (2020.); Liobikiene, G., Chen, X., Streimikiene, D., Balezentis, T. *The trends in bioeconomy development in the European Union: Exploiting capacity and productivity measures based on the land footprint approach*, *Land Use Policy*, br. 91, veljača 2020.
- ¹²⁸ Europska komisija, *Sales of plant protection products in kilogrammes*, prema podacima Eurostata
- ¹²⁹ Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske, *Nacrt SWOT analize za PC9*, 2020.
- ¹³⁰ Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske, *Nacrt SWOT analize za PC9*, 2020.
- ¹³¹ Europska komisija. Ujednačeni pokazatelj rizika za pesticide (HRI 1) prema skupini aktivnih tvari. Prema podacima Eurostata [SDG 02 51].
- ¹³² Europska komisija. Ujednačeni pokazatelj rizika za pesticide (HRI 2) na temelju broja izdanih odobrenja. Prema podacima Eurostata [SDG 02 51].
- ¹³³ Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske, Fitosanitarni informacijski sustav, na temelju projekta SAGRA 2 za razdoblje 2013.–2017. (Ondrašek *et al.*, 2019.)
- ¹³⁴ Analiza Glavne uprave za zdravlje i sigurnost hrane
- ¹³⁵ Europska agencija za lijekove, Europski nadzor uporabe antimikrobnih sredstava u veterini (ESVAC). *Prodaja veterinarskih antimikrobnih sredstava u 31 zemlji u 2018. – trendovi od 2010. do 2018., deseto izvješće o ESVAC-u*. [EMA/24309/2020](https://ema.europa.eu/en/press-room/news/2019/04/ema-2019-04-04).
- ¹³⁶ Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske, *Nacrt SWOT analize za PC9*, 2020.
- ¹³⁷ Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske, *Nacrt SWOT analize za PC9*, 2020.
- ¹³⁸ Europska komisija, *Izvješće o reviziji br. 2018-6447*
- ¹³⁹ Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske, *Nacrt SWOT analize za PC7*, 2020.
- ¹⁴⁰ Vlada Republike Hrvatske, *Plan gospodarenja otpadom Republike Hrvatske za razdoblje 2017.–2022.*, dostupno na: https://mzoe.gov.hr/UserDocImages/NASLOVNE%20FOTOGRAFIJE%20I%20KORI%20C5%AOTENI%20OGOTIPOVI/doc/waste_management_plan_og_85-207.pdf
- ¹⁴¹ Svjetska zdravstvena organizacija, *Obesity and overweight*, 1.4.2020., dostupno na: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/obesity-and-overweight>
- ¹⁴² Istraživanje koje je u Hrvatskoj 2015./2016. proveo Hrvatski zavod za javno zdravstvo u okviru „Europske inicijative praćenja debljine u djece (CroCOSI)“.
- ¹⁴³ EU Science Hub, *EU burden from non-communicable diseases and key risk factors*, dostupno na: <https://ec.europa.eu/jrc/en/health-knowledge-gateway/societal-impacts/burden>
- ¹⁴⁴ Europska agencija za lijekove, Europski nadzor uporabe antimikrobnih sredstava u veterini (ESVAC). *Prodaja veterinarskih antimikrobnih sredstava u 31 zemlji u 2017. – trendovi od 2010. do 2017., 9. izvješće o ESVAC-u*. [EMA/294674/2019](https://ema.europa.eu/en/press-room/news/2019/04/ema-2019-04-04).
- ¹⁴⁵ Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske, *Nacrt SWOT analize za PC7*, 2020.
- ¹⁴⁶ Vlastiti izračun na temelju podataka Europske komisije. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.17 Poljoprivredna gospodarstva (farme)*. Na temelju podataka Eurostata [ef m farmleg]
- ¹⁴⁷ Svjetska banka, *Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnog prostora (STARS RAS), Sustav znanja i inovacija u poljoprivredi (AKIS) u Hrvatskoj – popratni dokument Grupe Svjetske banke*, dostupno na: <https://poljoprivreda2020.hr/wp-content/uploads/2020/06/Sustav-znanja-i-inovacija-u-poljoprivredi-AKIS.pdf>
- ¹⁴⁸ Svjetska banka, *Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnog prostora (STARS RAS), Sustav znanja i inovacija u poljoprivredi (AKIS) u Hrvatskoj – popratni dokument Grupe Svjetske banke*

-
- ¹⁴⁹ Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.24 Poljoprivredno obrazovanje upravitelja poljoprivrednih gospodarstava*. Na temelju podataka Eurostata [[ef mp training](#)]
- ¹⁵⁰ Godišnje izvješće o provedbi za 2019. u okviru PRR-a 2014.–2020. za Hrvatsku, Ares(2020)4878167 od 17.9.2020.
- ¹⁵¹ Ecorys, „*Young farmers' needs in Croatia*”, studija slučaja za Europsku komisiju, Rotterdam, 25.9.2015
- ¹⁵² Prema anketama provedenima kako bi se ocijenilo Godišnje izvješće o provedbi za 2018., velika većina ispitanika izjavila je, među ostalim, da je zadovoljna ili iznimno zadovoljna stručnim znanjem savjetnika te da su im pružene usluge pomogle da bolje razumiju suvremene poljoprivredne prakse i potaknu ih na konkretne promjene u poljoprivrednoj djelatnosti kako bi postale gospodarski održivije, inovativnije te ekološki prihvatljivije (usp. Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske, <https://ruralnirazvoj.hr/program/evaluacijska-izvjesca/>).
- ¹⁵³ Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske, *Nacrt SWOT analize za PC7*, 2020.
- ¹⁵⁴ Godišnje izvješće o provedbi za 2019. u okviru PRR-a 2014.–2020. za Hrvatsku, Ares(2020)4878167 od 17.9.2020.
- ¹⁵⁵ Svjetska banka, *Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnog prostora (STARS RAS), Sustav znanja i inovacija u poljoprivredi (AKIS) u Hrvatskoj* – popratni dokument Grupe Svjetske banke.
- ¹⁵⁶ Europska komisija, *Digital Economy and Society Index 2020 – Croatia*, dostupno na: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/digital-economy-and-society-index-desi-2020>
- ¹⁵⁷ *ibid.*
- ¹⁵⁸ Europska komisija, *Digital Economy and Society Index Report 2020 – Connectivity*, dostupno na: https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=67079
- ¹⁵⁹ Europska komisija. *Indeks gospodarske i društvene digitalizacije*. Pojedinačni pokazatelji DESI-ja – 1b1 Pokrivenost brzom širokopojasnom mrežom (pristupne mreže nove generacije) [[desi_1b1_fbbc](#)], vidjeti i Europska komisija, Preporuka za Preporuku Vijeća o Nacionalnom programu reformi Hrvatske za 2020. i davanje mišljenja Vijeća o Programu konvergencije Hrvatske za 2020., COM(2020) 511 final, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0511&from=HR>
- ¹⁶⁰ Europska komisija. *Pokazatelj konteksta ZPP-a C.24 Poljoprivredno obrazovanje upravitelja poljoprivrednih gospodarstava*. Na temelju podataka Eurostata [[ef mp training](#)].
- ¹⁶¹ Europska komisija. *Indeks gospodarske i društvene digitalizacije*. Pojedinačni pokazatelji DESI-ja – 1b1 Pokrivenost brzom širokopojasnom mrežom (pristupne mreže nove generacije) [[desi_1b1_fbbc](#)].